بسم الله الرحمن الرحيم

هغه پلا او دا پلا

(یونلیک)

لیکوال:

د اکاډمیسین کاندید م. انور نومیالی

باسمه تعالی

هغه پلا او دا پلا

(یونلیک)

لیکوال: **محمدانور نومیالی**

زیار او سمون: **مطیع الله روهیال**

خپرووونکی: **علامه رشاد خپرندویه ټولنه** – کندهار

کمپوز او ډیزاین: **روهیال کمپیوټر اداره** - کندهار

چاپ کال: ۱۳۹۳ش

چاپ شمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

د مخونو شمېر: ۷۲ مخه

د خپرونو لړ: ۸۹

چاپځای: ملالۍ مطبعه

تلیفون: ۰۷۰۰۳۲٦۰۱۱

ایمیل: mrohyal@yahoo.com

ټول چاپي حقوق په خپرووونکي اړه لري!

د خپروونکي يادابنت

"هغه پلا او دا پلا" د اروابناد استاد محمدانور نوميالي د يوه اوږده سفر لنډه سفر نامه ده. زموږ په افغاني پوهانو کي ډېر لږ داسي کسان موجود وه يا دي چي ډېر څه په لږو خبرو کي ووايي او يا ئې وليکي. دغه وړتيا خدای پاک د استاد نوميالي په وجود او قلم دواړو کي ايښې وه. د دغه اوږده سفر اوږده بيانونه ئې په خپل توانا قلم داسي رالنډ کړي چي سړی ډېر څه ځني فهمولای سي.

تر دغه سفر مخکي استاد د هغه مهال د شوروي اتحاد خوا ته يو بل سفر کړی وو، چي د هغه سفر مفصل يونليک ئې د "څه چي وينم هغه وايم" تر نامه لاندي ليکلی وو، خو متاسفانه دغه يونليک اوس زموږ په لاس کي نسته، چي د هغه په لوستلو سره مو د استاد له هغو خوږو او اوږدو بيانو څخه خوند اخيستی وای.

حاضره سفرنامه د اروابناد نوميالي صاحب د سفر بېلابېل بيانونه لري، چي استاد په خپل جادويي قلم ليکلي او موږ ته په ميراث پرې ايښې دي. د استاد د سفرنامې ليکلو ميتود هم د هغه د ځېړنيزو موضوعاتو په څېر دئ، چي نوي خبري په نوي انداز بيانوي. د استاد دغه روش د هغه په ټولو ليکنو او آثارو کي معلوم او ښکاره دئ.

د دغي سفرنامې لومړی چاپ د (۸٦ – ۱۳۸۷) کلونو د ښکلا مجلې په اوو پرله پسې گڼو کي وسو. خو حاضر يونليک ما د استاد له هغي خطي نسخې څخه برابر کړی دئ، چي د دوی په خپل قلم ليکل سوې او دوه کاله مخکي د هغه زوم ښاغلي ډاکټر شېرحسن حسن له مسکوه د چاپ په نيامت

کندهار ته رالېږلې وه، خو زما د زیاتو مصروفیتونو له وجې ئې تر اوسه چاپ ځنډېدلی وو.

زه د ښاغلي ډاکټر حسن څخه مننه کوم، چې زموږ د دغه حقداره او لوی عالم د آثارو په چاپ او برابرولو کې ئې همېشه کوښښونه او هڅې کړې دي. خدای پاک دې عوضونه ورکې. د دې تر څنګ د ښکلا مجلې له مسئولینو څخه هم مننه کوم، چې څو کاله مخکې ئې موږ د استاد نومیالي له سفر نامې څخه خبر کړو، او د دغه یونلیک خواږه ئې په موږ د خپلې مجلې له لارې وڅکل.

په آخر کې دا د ځان له پاره د فخر خبره بولم چې د استاد نومیالي د ډېرو نورو آثارو تر څنګ د دغې سفرنامې د کتابي بڼې چاپ مې په نصیب سو. نور نو تاسې د استاد د دې اوږده سفر د دغې لنډې خو خوږې سفرنامې لوستلو ته رابولم.

په درنښت

مطیع الله روهیال

د علامه رشاد خپرندویه ټولنې مشر

يادونه

د شلمي پېړۍ اته اتيايم کال وو چي د کابل د علومو په اکاډيمي کي د يو کارمند په توګه دا زمينه راته برابره سوه چي د شوروي اتحاد څو ښارونو ته په اوږده سفر ولاړ سم او هلته په لېننګراد، مسکو او تاجکستان کي ټوله لس مياشتي تېري کړم. ما چي د شوروي اتحاد د اقتصادي عجايباتو او کلتوري کمالاتو خوږې افسانې ويلي وې نو ډېره علاقه مي درلوده چي په سرسره دغه نوې دنيا په خپلو سترګو له نژدې څخه هم ووينم.

د ليدلو او کتلو په وخت کي ئې ما لنډکي يادښتونه هم له ځانه سره اخيسته او په خيال کي مي راګرزېده چي ښايي په کوم فرصت کي به ئې د يوې سفرنامې په توګه هم سره واوډم.

کله چي مي دغه سفر پای ته ورساوه او هيواد ته راغلم نو سمدستي مي د سفرنامې په ليکلو هم ګوتي پوري کړې او په هغې کي مي ښه او بد مشاهدات له يوه مخه له خپلو زړو او نورو خاطراتو سره يو ځای نژدي په درو سوو مخونو کي د يوه جونګ په بڼه وليکله. خو دې سفرنامې چي يوازي توصيفي رنګ نه درلودی بلکي زما د مشاهداتو يوه عکاسي وه نو زما د پخوانيو خيالاتو او خاطراتو سره مي يو ځای په نوي ادبي سبک بې له کرونولوجۍ څخه تر وړو عناوينو لاندي ترتيب کړه. د دې جونګ له پاره مي داسي نوم وټاکی: "څه چي وينم هغه وايم"، د دې جونګ درې کاپۍ ما په خپل قلم د کاربن پېپر په وسيله سرښته کړې. يوه کاپي ئې ما د کوټه سنګي په کور کي ايښې وه چي د هغه له يو مخيزه ړنګېدو سره هم له منځه تللې ده. خو دوې کاپياني ئې زما د اکاډيمۍ په کوټه کي پرتې وې چي البته که د

فهمېده خلکو په لاس نه وي ورغلي نو خو د پښتو ژبې په ګناه به د اور په لمبو کي پوپنا سوي وي. دا قصه به نوره پر دغه ځای پای ته ورسوم، ځکه نه به په نړېدلي، نه په سوځېدلي او نه په مړه سوي پسي دا په کار ده چي څوک تر وخت وروسته دارمان اوښکي توی کړي.

دوهم ځل چي بیا د ۱۹۹۱کال په نومبر کي د شوروي پر خوا راوتلم نو دا ځل مي وختي لا په زړه کي وه چي په یوه بله سفرنامه هم لګیا سم او د حالاتو د تغیراتو انعکاسات هم د کاغذه پر مخ وکاږم. شروع مي په وکړه خو پوره مي نه کړه. ځکه د آوارګۍ په بېړنیو منډو کي داسي باډاسکو واخیستم چي د پښې د ټینګولو مجال مي په ډاډه زړه چیري نه سوای موندلای.

د دې دوهمي سفرنامې یو شمېر چټل یاداښتونه چي ما د ۱۹۹۱ او ۱۹۹۲ په یو څو هفتو کي په پنسل کښلي وه، تر دیرلس کاله وروسته نن (۱۳/ ۴/ ۲۰۰۴) په هغو زړو پاڼو کي ما ته په مخه راغله چي زما پالونکي ډاکټر شېرحسن لا څلور کاله وړاندي له مسکو څخه ډنمارک ته زما په خرائطو کي رالېږلي وه.

دا پاڼي چي مي وکتلې د ژوند هغه ترخې ئې را په زړه کړې چي ما بېخي له یاده ایستلې وې. خو څرنګه چي زما د سرنوشت یوه برخه ئې انعکاسوله او بل یو څه تېري سوي خبري ئې هم را په یادولې نو مي په دې وارزولې چي له چټلي لیکني څخه ئې راوباسم او نورو ته ئې د لوستني له پاره د یوې قصې په توګه ولیکم. ځکه چي د چټلي لیکني ځیني ځایونه ئې حتی ما په خپله هم نه سوای لوستلای.

څه سر مو پر له ګرزوم، دا ځل مي وختي لا د دې سفر دګذارشاتو له پاره داسي نوم وټاکی چي: "هغه پلا او دا پلا".

هغه بله پلا چي ستر شمالي ګاونډي ته رارهي کېدم نو داسي تصور مي کاوه چي د خپل بحراني هیواد له اړودوړه څخه د یو څه وخت له پاره راوزم او داسي یوه هیواد ته راځم چي ټوله ژوند ئې د پلان سوي تمدن له اوډلي نظمه

سره پر سور برابر چلېږي او څوک نه پکښې دیغېږي.

خو دا پالا چي مي حرکت راکاوه نو شرایطو ډېر تغیر خوړلی وو او ما په دې راز تصور کي ورته راوهلې وه چي له یوه کوچني بحراني وطنه څخه بل لوی بحراني وطن ته په سفر رارهي یم. دا به نو وروسته راته څرګنده سي چي آیا له باران څخه ناوې ته راغلی یم او که له ناوې څخه باران ته.

هغه بله پلا په دې فکر وم چي ښایي د شوروي ټولني په علمي محافلو کي به زه د دې امکانات ولټوم چي د ژوند د مسایلو په باره کي یو څرګند بصیرت منځته راسي او ټوله په دې وپوهېږو چي څه کوو او کومي خوا ته روان یو. خو دا پلا په دې ښه پوهېږم چي ټوله وندرونه شلېدلي دي او تړلي یا ناتړلي بودګان ګرده یو د بله سره په لغتو وهي او په تکه توره دربله کي په نامعلومه غوښتنو پسي له یوه مخه ټپر ېږي. دا نو یو بې هدفه حرکت وبولئ چي خپله نتیجه د تصادفاتو په لېونیو ټکرونو کي ټاکي. ځکه هر څوک د هغي نامعلومي نتیجې په انتظار کي شپې تېروي چي سبا به څه پېښ سي.

زموږ یوه شاعر ګوره چي په کوم خیال په پخوا کي لا داسي ویلي وه، چي:

زموږ کښتۍ ئې ډوبوله – خپل دریاب ئې طوفاني سو

همدا ګړی خو واقعیت دا دئ چي نن زموږ بېړۍ هلته مخ پر ډوبېدو ده او دلته بیا دریاب له خپلي لوی والي سره خورا ډېر طوفاني دئ. زه نو ګویا له ډوبېدونکي بېړۍ څخه طوفاني دریاب ته راغلی او یا راپرځېدلی یم.

په لوی سر کي زما خیال داسي وو چي لېننګراد ته ولاړ سم او هلته د افغانستان د توکم پېژندني په باره کي د "بیلیو" هغه کتاب ترجمه کړم چي "د افغانستان د توکم پېژندني په اړه یوه پلټنه" نومېږي. خو په شوروي کي د تحولاتو یا تغیراتو له کبله زما د سفر ځای په تاشکند واوښتی. یا دا چي د مسکو میرزایانو زه پر تاشکند باندي تحمیل کړم. تر دې آنه لا په دې نه پوهېږم چي هغه د ترجمې چاره به دلته وکړای سم او که نه؟ په هر حال د بې

ثمره ژوند د وخت د تېرېدو هدف خو مي دلته هم تر سره کېدای سي. يو چا په کابل کي پوښتنه راځخه وکړه چي څونه وخت به په تاشکند کي پاته سې؟ ما په جواب کي هغه ته وويل چي زه خو پر خپلو مشکلاتو باندي حساب کوم. که مي هلته تر خپل کور تکليفونه لږ وه نو ښايي چي پوره لس مياشتي به ډېره ورته واچوم، او که بيا زيات وه نو لږم به د کوچ د ويلو سره بيرته خپله لکۍ پر شا راواړوي او راځي به د خپل پلار او نيکه تاريخي دوږخ ته.

* * *

د دې پلا د سفر پروګرام زموږ د اکاډيمۍ انډيوالانو ته د شوروي د روابطو هغه وروستۍ مرحله ښکاري چي د تېرو څو کلونو په موده کي ئې د هر پلو هوښيارانو په سياسي تجارت يا تجارتي سياست کي خورا واره داره دوه اړخيزه استفادې وکړې، چي خبره پر بله خوا راځخه اوړده نه سي نو د ۱۹۹۱ کال د نومبر پر شپږمه زما ټوله کارونه يا کاغذونه دې ته جوړ سوه چي مخ پر ازبکستان راوخوځېږم. په اکاډيمي کي د مهربانه يارانو پاملرنه او پېرزوينه وه چي دا پلائې په رسمي موټر کي تر هوايي ډګره پوري راورسولم او د سفر په عملي جريان کي ئې واچولم.

هوايي ميدان ته د ورننوتلو په ټاکلې لار کي خورا لوی بولکان، بکسونه او مالونه يو په بل پسې کتارونه پراته وه، چي د تلاښۍ تر ځارني تېر سي. ما هم خپله بار و بنه په دې کتار کي يو ځای کښېښووله. دلته واړه خيرن هلوکان او چټل زنکيان په ډلو ډلو هم دې خوا او هم ها خوا ته ښور ېدله او د خلګو مالونه ئې د حملې په څېر له يوه ځايه څخه بل ته ورسره وړله. کله کله به لا داسي هم پېښېده چي تش به ئې يوه کوچنوټی بکس ته مازي لاس وروړی نو سمدستي به ئې د هغه له خاونده څخه پنځوس او يا سل افغانۍ وغوښتلې. د سرې وخت په دې کش واکش کي ډېر تېرېدی چي د نيم فقير

– نیم جوالي له دې لېوني چپاوه څخه هم خپل ځان او هم خپل شیان وژغوري. دلته نو ښځې، کوچنیان، ځوانان ډېر تاوبالا کېدله. تا به ویل چې نو ټوله کابل اراده کړې ده چې نور نو د شمال په سفر رهي سي او یا له خپله ټاټوبي څخه د تېښتي کونه وکاږي.

سپاهیان په دې وخت کي د میدان قهرمانان ښکارېدله. سترګي ئې چپه و راسته په خلګو پسي اړولې را اړولې. ځکه یوازي د دوی خوله چلېدله چي وواییي: هلوکو پر دې خوا ولاړ سئ او یا پر هغه خوا ووزئ. یو ګړی یا بل ګړی ئې په خښمېدلي ږغ سره هم پر ځینو خلګو باندي زیږې نارې وهلې. خو ځیني معتبره سرکاري یا فېشني کسان بیا له خپلو موټرانو سره د سلامیو په لار کي بې له تلاښیو څخه په بې غمه زړه هوسا تېرېدله. دلته د سړي په خپل اجتماعي او سیاسي دریځ ښه پوره سد رسېږي چي زه په کومه طبقه پوري اړه لرم.

نیم ساعت وروسته د تلاښۍ د خوني دروازه خلاصه سوه. یوه چوپه خلګ چي په اوږو ئې ډکې سره وهلې په خپل خدای ورکړي زور د ننه ورننوته او نور بیا لکه خوټې دباندي په انتظار کي چخ پر چخ پاته سوله. ځیني چالاکه او تکړه کسان د تلاښۍ د مامورانو سره داسي په خلاصه خوله او په خوږه لهجه ږغېدله لکه د خپل کور سکه غړي چي ئې وي. خو ځیني نور بیا له دې طلایي چانسه څخه وچي شونډي محروم پاته وه. په دې مهال کي دا هم لیري نه وه چي یو هوایي راکټ دلته زموږ په منځ کي له یوې خوا څخه ونښلي او د ټولو سرنوشت په یوه شېبه کي پر بله خوا ورواړوي. ښه نو ما بې لاسه او بې پښو ته هم روڼ یا واری له ښه مرغه راورسېدی. زما کالي ئې په خورا حیواني لېونتوب سره دې او ها خوا ته راوشنله او راوپاشله. د کسټ یو درې پیټې چي ما د ګرباچوف د نونسم کنفرانس بیانیهورباندي ثبت کړې وه، هغه ئې واخیستې او ضبط ئې کړې، په کږه خوله مي زارۍ ورته شروع کړې چي زما ټوله علمي سفر هم د دغي بیانې د ژبې او محتویاتو سره اړه

لري. خو حوالدار نه په دې خبرو پوهېدی او نه ئې زما پر چټې سور نا باندي غوږ نیوی. دا وینا هغه بل ګښت ما په دې نیت ثبت کړې وه چي یو خو ئې د روسي ژبي د زدکړي له پاره په کار واچوم او بل د ګرباچوف په هغه نظریاتي تجدد ځان سم وپوهوم چي غواړي د معقولیت په عنصر د تاریخ جریان اداره کړي، چي خبره پر بله خوا راڅخه ولاړه نه سي نو د پیتو د ضبط له پېښي سره دلته رامعلومه سوه چي پیتې هغه مهال سړی له ځانه سره وړلای سي چي د اطلاعاتو او کلتور د وزارت د مامورانو له خوا کتل سوي وي او د سانسور ټاپه ئې خوړلې وي. زما ناکاره منطقو نو دلته کار نه کاوه، ځکه شنه خرتوبي د قانون په نامه پر هر شي غالبه وه. له ځانه سره په دې غمجن تصور کي ډوب وم چي بې له دغو پیتو به په خالي ټېپ ریکارډر د دې اوږده سفر غمېدلي شپې او ورځي بېکاره څنګه تېروم. ما خو نو داسي جوړه کړې وه چي یو ځل به د ګرباچوف د وینا انګرېزي متن ګورم بیا به هغه د روسي ژبي له متنه سره مقابله کوم او پیته بیا له همدې روسي متنه سره اورم څو چي په یوه ټک درې مرغۍ پر یوه ځای ښکار کړم.

دې ټکي ته به اوس راسو چي موږ د دې لاري مسافر کله له لومړۍ تلاښۍ څخه راووتلو نو هلته نژدې یو کوچنی موټر ولاړ وو او هغه ته ئې له بار و بنې سره وروخېژولو. څه ګړی وروسته موټرګی له سواریانو څخه تر څوکي پوري چخ پر چخ وبوزېدی. ځینو کسانو داسي فکر کاوه چي ښایي دا موټرګی به د آریانا په شرکت پوري اړه لري او وړیا به مو تر ټرمیناله پوري رسوي، خو د یوې دقیقې لار چي ئې تر ټرمینال پوري ووهله نو سمدستي ئې د هر سړي او هري پلنډي پر سر باندي له سوارلیانو څخه سل افغانۍ واخیستلې. خلګ چي په هر فکر کي وه او یا ئې هر څه سره ویله خو زما له سره څخه د پیتو سودا نه وتله. یو چا چي زما غمجن مخ ته وکتله نو ئې راته وویل چي ده خپلي پیتې د کوټ په جېب کي اچولي وې او نو ځکه راتېري ئې کړې او چا ورڅخه وانه خیستې. ما ول چي رشتیا درته ووایم زه د خدای یو

ساده پټان یم او په دې چلو مې کورټ سد نه رسېږي. په صحبت کې مو سره یاده کړه چې پر پیټو باندې اوس څه بنا ده او کوم سِري پیغام به وي چې څوک ئې په دې وسیله د باندي وباسي. ځکه اوس خره، اوښان، غوايي او هر څه د افغانستان په خاوره وزي او ننوزي خو مخه ئې څوک نه سي بندولای. ده په پارسي وویل: زموږ هیواد اوس د ملا نصرالدین قبر دئ چې درې خواوې ئې ایله دي او د یوې خوا دروازې ته ئې خورا غټ قلف ورلوېدلی دئ.

شاوخوا مې په ټرمینال کې یو پلو او بل پلو په دې پسې د تلاښ اوربوز ښوراوه چې ګوندې خپلې پیټې بیا هم لاس ته راوړم. یو ډنګری پښتون ځوان چې نرې تېره بربېتونه ئې وه دلته داسې ښکارېدی چې د ښارندوی یو مؤظف صاحب منصب دئ. هغه مې ودراوه او ورته ومې ویله چې ستا دلته کوم امر چلېږي او که نه؟ هغه په ډېره سړه سینه راغبرګه کړه چې وایه کاکاجانه! څه وایې؟ ما قصه ورته وکړه چې زما د علمي کار درې پیټې ئې په تلاښي کې راڅخه وګرزولې او زه له دې بابته ډېر پرېشانه یم. ده وویل، په بې غمه زړه خپل کارونه خلاص کړه او بیا به زه یو څوک درسره کړم چې هغه پیټې بیرته دروسپاري. لږ څه د بیدارۍ ساه راپکښې وچونېدله او ژر ژر مې د کالو بکس د طیارې پر لوري ورچالان کړ. وروسته نو په هغه ځوان پوري ونښتم او دی چې به هري خوا ته تلی او راتلی زه به سم په پسې وم. د دې له پاره چې ما ته ئې راپام سي نو په عاجزانه مخ مې دلته هلته ارومرو خپل ځان په لیدی. څه ګړۍ وروسته ئې یو بل زلمي ته وظیفه ورکړه چې له ما سره د تلاښۍ تر لومړۍ کوټې پوري ولاړ سي او هلته پیټې ځني راواخلي.

پر لاري مې همدې زلمي ته د خپلو پیټو قصه کوله او ده چې هغه واورېدله نو ئې په ډېر تعجب له ما څخه وپوښتله چې آیا ګرباچوف هم په دې ارزي چې ویناوې ئې څوک تر څېړنې لاندې ونیسي. ده ته مې په یوه لنډه کې جواب کې ورغبرګه کړه چې د اویا کلن کلاسیک سوسیالیزم له ټولو بنیادي اصولو څخه د رجعت جریان د ګرباچوف په اقوالو او اعمالو کې ډېر ښکاره

انعکاس لري، ځکه نو په کار ده چي د دې نوو پېښو ماهيت د همداسي کسانو په اثارو کي وکتل سي. زما سره مرستندوی زلمی مي دې خبري ته راوستی چي د يو چا په آثارو کي پلټنه يوازي دا معنا نه لري چي هغه به زموږ خوښ وي بلکي د حقايقو د روښانه کېدو له پاره هر ځوک بايد په خپله اصلي څېره کي وپېژندل سي. دا مرکه مو پر خلاصېدو وه چي د مطلب ځای ته سره راورسېدو او په دوو خبرو ئې تروښوولي پيتې له هغو کسانو څخه راواخيستې. چي زما پر زاريو او جګيو ئې کورټ غوږ نه نيوی. په دې بري باندي ډېر وغوړېدم او ترخه خوابدي مي په خوږه خوشحالي بدله سوه. تر دې وروسته په يوه بله تلاښي کي بيا د يو وحشي سپاهي تر حملې لاندي راغلم. په داسي حيواني منګولو ئې زما نازک او کوچنوټی جاپانی راډيو ټيپ ته لاس وروآچاوه چي ما ول اوس به ئې ټولي ټوټې او پرزې پر ميدان باندي راته کوټه کړي. ده هم پر پيتو قبضه وکړه او يوه بل زلمي ته ئې په لاس ورکړې چي هغه پښتون وو. دې پښتانه ځوان ته چي ما تش د ګرباچوف نوم واخيستی نو شديد ښکنځل ئې هغه ته ورحواله کړه او زما په دې استدلال دی نه پوهېدی چي لکه څنګه چي د ښو خلګو د چارو څېړنه په کار ده همدغه شان د بدو کسانو يا ناکامه اشخاصو پلټنه هم ضروري راته ايسي. له ده سره مي يو ځای د ګرباچوف پر ضد په ښکنځلو او بد ويلو کي برابره برخه واخيسته خو دا خبره مي ورسره زياتوله چي يوازي په دې پوچ ويلو د چا غاړه نه وزي، بلکي بايد د تاريخ روان بهير سمدم وکتل سي او ځان په وپوهول سي. په آخر کي ئې د قوماندې په لهجه راته وويل: واخله کندهاريه خپلي پيتې دي!

تر کوچنيو او لويو خبرو چي راتېر سو نو هغه وو چي بالآخره الوتکي ته وختلو او په هر خالي ځای کي چي د چا زړه غوښتی نو هلته کښېنستی. طياره لويه وه او په بره يا په پسور ئې يوې او بلي خوا ته څنګ پر څنګ درې د ناستي ځايونه درلوده او شپږ نفره ئې ځايوله. په الوتکه کي دننه د خلګو سره

دا اندېښنه وه چې ځیني مالونه ئې پر ډاګ پاته سوه او طیارې ته نه سوه راپورته. چالاکه کسانو په ویړه خوله څرګندوله چې موږ خو تر آخره خپل مالونه راورسوله او الوتکي ته مو هم وخېژوله. ما له ځانه سره ویله، که زما د کالو بکس چیري پاته سوی وي نو بیا معلومه نه ده چې څو ورځې به پرله پسې په هغه پسي میدان ته ځغلم راځغلم. ځکه له دې نظم یا بې نظمۍ څخه وختي په څه نه پوهېدم. خو سودایي خلګو ته مي ډاډ ورکاوه چې هر څه پر خدای وسپارئ ځکه یوازي همدغه امکان دئ چې یو څه د زړه سوده په کېدای سي.

دغه راز ګرده بیروبار ته چې سړی ګوري نو نتیجه ئې په دې جمله کي راټولېدای سي چې ځیني کسان سفر کوي د پلنډې له پاره او ځیني بیا پلنډې کوي د سفر له پاره. دا هغه د ژوند فلسفه را په یادوي چې وایي: "خر د شپشتو د راوړولو له پاره او شپیشتي د خره د خوړلو له پاره دي".

د الوتکي په ټکټ کي ئې الوتنه د ورځې پر درې بجې کښلې وه، خو اوس پنځه ویشت کم څلور بجې وې چې طیاره والوتله او زموږ خیر ني پښې له دې پاکي خاوري څخه پورته سوې. زموږ په نباوره وطن یا مدفن کي د هري درجې یا رتبې سړی د شرقي استبداد له بر کته هیڅ کله تر هغو پر خپل سفر پوره باور نه سي کولای څو چې طیاره ئې له میدانه څخه نه وي الوتلې.

له تاسي څخه دي پټه نه وي چې څه مو غرمه نه وه خوړلي او تشه ګېډه په هوا سوو. ښایي دا به د طیارې پر وزن باندي مثبت تاثیر هم لري. خو یوه شېبه وروسته د الوتکي چوپړیانو په نیم ګیلاس مزه داره کولا او یوه وړه ټوټه خوندور کیک هم ونازولو. زما مخ ته د طیارې د خوراک پتنوس پورته نه بندېدی او ټوله لار زه مجبور وم چې د لاس په تکیه ئې لوړ ونیسم. د الوتکي چوپړي ته مي خپل مشکل ووایه خو هغه په دې خبره زما د قناعت او د ځان د نجات له پاره داسي آسانه جواب راته ووایه چې دا خراب سوی دئ. زما یارانو دا نو بیا هغه راز تکلیف وبولئ چې وختي ئې کورټ هیڅ تصور څوک نه سي

کولای.

تر یو ساعت او پنځه ویشت دقیقو وروسته د تاشکند میدان ته راورسېدلو او تر پولیسي څارني چي راتېر سوو نو د تلاښۍ په سالون کي پنډه سره ودرېدو. دلته معلومه سوه چي نور شناخته خېل هم په دې طیاره کي راغلي وه. اوس نو دې ته انتظار ایستل کېدی چي بکسونه، پلنډي او بارو بنې پر روانه پټه باندي تر دې ځایه راسي. یو نیم ساعت وروسته چي پټه پر حرکت راغله نو خلګ داسي ور باندي راچور سوه چي د دوو ګوتو لار ئې تر منځ نه کېدله. له یوې خوا چي دا ډکې وي او له بلي خوا ما په سترګو ښه نه لیدله نو اریان وم چي زما بکس به څرنګه په لاس راسي. ستارجان ته مي وویله چي زما تور بکس کیلۍ نه لري او ملا ئې ما په یوه سپینه تسمه ورتړلې ده. که دي چیري په سترګه سو نو درسره راوائې خله او تر ما ئې راورسوه. څو دقیقې وروسته د ده مرسته وه چي بکس ئې وموندی او تر ما پوري ئې راورساوه. دا هم یو غټ تصادفي بری وو چي بکس مي له الوتني څخه نه وو پاته سوی او له ما سره یو ځای په الوتکه کي راغلی وو. اوس نو ټولو مسافرانو دې ته زورونه وهل چي تر نورو ځان دمخه کړي او له ټرمیناله څخه ژر ووزي. د خلګو لوی کړکچو، د کوچنیانو سوي ژړاوي او د غټو تجارتي پلنډو کوټې په دې کوچنوټي سالون کي یوه داسي غمېدونکې فضاه جوړه کړې وه چي د "سفر" خوښي ئې په "سقر" باندي اړوله. د تلاښۍ مامورانو چي تر ډېر ځنډه وروسته ناوخته تلاښي پیل کړه نو هر ځل چي به تلواري خلګ کوټه ور باندي راچور سوه نو دوی به په یوه سلا د څارني کار پرې ښووی او بې له توپیره به ئې هم د مخ او هم د شا کسانو ته په چغنده آواز ویله چي له دې ځایه لیري ولاړ سئ.

موږ به ټوله شا ته ولاړو خو د کار له بیا شروع کېدو سره به بیا هم هغه چالاکه کسان چي د اجتماعي ډاروینزم په حساب یوازي دوی باید ژوندي پاته سي، تر ګردو دمخه به په نوبت کي تیک ودرېده او خپل کار به ئې په

بري سره مخ ته واهه. زه چې څوک کرته مخ او شا ته ولاړم، راغلم نو مې دا ومنله چې باید د خپل همېشني سرنوشت له حکمه سره سم ځان ډانډوغ وبولم. ولاړم په یوه آرامه چوکۍ کې هلته ګوښه یو ځای کښېنستم او د دې لوی انډوخر د منظرې مفت سیل مې کاوه. شاوخوا خلګ تېرېدله او راتېرېدله. ځینو ئې پر بې عدالتیو باندې خپلې تبصرې کولې او له ځانه سره به بونېدله. زما د سن یو پوخ سړی چې د قهرېدلي غالبوزي په څېر ئې هري خوا ته بد بد کتله، خپل یوه شناخته ته ئې وویله چې په کابل کې ئې له ما څخه درویشت زره افغانۍ د زیاتي وزن په حساب پر مال کرایه واخیستله خو د ځینو کسانو خورا ډېر مالونه ئې بې له پیسو دغسي وړیا راتېر کړه. د غابښو د چیچلو په حال کې ئې دا خبره تر خوله راووتله چې څه وکړو د عیال غم اخیستي یو او بلي خوا ته مو مخ نه ګرزي. خو په دې بې عدالتي او بې قانوني کې هم سړی د زړه ویني خوري. سړي ته څرنګه قهر ور نه سي چې له یوه څخه هیڅ نه اخلي او له بله څخه په ژوند د بدن پوست کاږي. زموږ وطن چې تل د دغه راز شکایتونو یو تاریخي ټاټوبی دئ نو اوس له داسي بې اثره انتقادونو سره د خلګو غوږونه آموخته سوي دي او چنداني سر نه په ګرزوي. وایي ئې، اوري ئې او له زړه څخه ئې باسي. د شپې نه نیمي بجې سوې له ما سره چې هیڅ تجارتي متاع نه وه نو تر ټولو وروستی د دې وار راورسېدی چې په یو څو دقیقو کې د انتظار له دې عصري بندیخانې څخه راووزم. په دباندي کې هري خوا ته رنګارنګ څراغان ځل و بل لګېدله. هغه توره دربه یا توره دربله مې له یاده ووتله چې د کابل پر ښار باندي ئې خپسکه پرته وه.

له پخواني دود سره سم د مېلمه پال په نامه هیڅوک زما مخي ته نه وه راوتلي چې لار و لیکه راوښیي او د اوسېدني تر ټاټوبي مې ورسوي. یو ټکسي مې راوګرزاوه خو د "لابزک" په نامه هغه هوټل ئې نه وو لیدلی چې په کابل کې یوه چا زما د استوګني له پاره راښوولی وو. بل مې راوګرزاوه هغه بیا پنځوس روبله راڅخه غوښتله. زما ټوله جایداد هم دغه پنځوس روبله وه

ځکه راته ويل سوي وه چې تر دې زياتي پيسې اجازه نسته چي شوروي ته ئې ثوک له ځانه سره يوسي. بل يوه دېرش روبله راڅخه وغوښتله خو زه د لسو روبلو په دريځ کي کلک ورته ولاړ وم. څلور پنځه ټکسيان بيا هيڅ دغه لوري ته نه تلله او د "نيت Het" په کلمه ئې ځان ته نجات او ما ته جواب راکاوه. له ما سره د دې خبري ډار هم وو چې د بکس په خاطر ثوک د بډای خيال راباندي و نه کړي او د توري شپې په پرده کي مي دارالبقاء ته وا نه ستوي. يو ځوان رانژدې سو چي ما ئې موټر هلته نه ليدی خو د پنځه ويشتو روبلو نرخ ئې راته وواية. ځيني کسان چي د "لابزک" په نامه به نه پوهېدله نو ما ته به داسي وسوسه په زړه کي راولوېدله چي ښايي دا به زه غلط وايم او هغه به "لاپزيک" يا "لاپزوک" او يا داسي يو بل شی وي. د دې لغت ټوله طرز آوازونه مي د محاورې په استعمال کي په کار اچوله چي مشکل مي په حل سي، خو ګټه ئې نه کوله. په داسي حال کي چي اوس نو د پنځوسو روبلو ورکولو ته هم حاضر وم، زما د سن يو سپين ږيري موټروان لس روبله نرخ راته وواية او زه بې له ځنډه په يوه ټوپ د ده ټکسي ته په تلوار ور پورته سوم. په لار کي ئې درې کسان نور هم موټر ته راوخېژوله او ما ته هر ګړی په زړه کي اندېښنه راګرزېدله چي ښايي په يوه تلکه به بند سوی يم. په هر حال سرنوشت ته مي ځان وسپاره او ځان ته مي ډاډ ورکاوه چي ما ته خپل ژوند څه په لاس راکړي دي چي اوس نو بيا له مرګه څخه لا هم بېرېږم. ټکسي موټر ښه ډېره لاره ووهله او د تورو سړکانو په يو ځای کي موټروان يوې خوا ته ګوته ونيوله او راته وئې ويله چي "لابزک" هم هغه دئ. له موټره ئې تا سوم او ده ته مي د پيسو له ورکړي سره کورودانی هم وواية.

کله چي له خپلي بارو بنې سره هغې ودانۍ ته ور ننوتم نو هلته مي تر هر څه دمخه په پوره زړه وويله چي زه د علومو د اکاډيمۍ مېلمه يم. نوکريوالي بوډۍ راته وويل، دلته ځای نسته. ما په جواب کي ورغبرګه کړه چي: "لابزاک" به هرومرو ځای راکوي. دې چي زما خبره واورېده نو ئې راته وويله

دا "لابزاک" نه دئ بلکي د "وستوک" په نامه یادیږي.

هک حیران وراخطا ودرېدم چي زه ئې اوس د دې لوی ښار په کوم ګوټ کي د توري شپې غېږي ته ورغورځولی یم. د خپلي بد چانسۍ هغه پخوانۍ خاطرې مي یو په بل پسې قطار په زړه کي راتېرېدې چي زما ژوند ئې هر وخت له سختیو سره مخامخ کړی دئ. یوه بله پنډه بوډۍ چي په هم دې سالون کي ګوښه ناسته وه نو په لوړ ږغ ئې راناري کړه چي "لابزاک" دلته نژدې دئ. پر راسته لاس به ووزې، بیا به په زینو کي تېر سې، تر هغه پسې به پر چپه لاس راوګرزې او مخامخ به دغه هوټل ته ورسې. ما ول زه له یوې خوا سترۍ ستومانه یم له بلي خوا په ستر ګو شی نه وینم او له بلي خوا دلته تکه توره دربله ده، نه زه راسته پېژنم او نه دي په چپه پوهېږم. یو ځوک راسره ملګری کړئ چي تر دغه ځایه مي ورسوي. له بوډیانو څخه یوې په چغنده ږغ راته وویله: داسي بېکاره ځوک دلته نسته چي له تا سره ولاړ سي او لار و لیکه دروښیي. په آخر کي دلته یو ناست ځوان چي زما په مشکل وپوهېدی سمدستي راوپاځېدی او بکس ئې هم راسره واخیستی، څلور دقیقې وروسته ئې د کږو وږو لارو څخه د لاپز ک د هوټل سالون ته راوستلم. ځوان د داغستان اوسېدونکی وو او ډېره مننه مي ځني وکړه.

اوس نو بیا دلته د هوټل ځواني نوکریوالي نجلۍ راته وخرنډل چي دلته ځای نسته. دې ته مي نو په ټینګه وویل چي زه له دې ځایه څخه په وهلو، ډبولو او ټکولو هم نه ځم. ګوره په هغه کوچ کي شپه تېروم چي د دغه سالون په پای کي بېکاره پروت دئ. د هغې پلمې او بهانې چي ګټه و نه کړه نو ئې بیا راته وویله چي باید د شپې د تېر له پاره اوز روبلونه واچوې. ما ورغبرګه کړه چي زه د ازبکستان د اکاډیمۍ په بلنه راغلی یم او ستاسي د پیسو ټوله حساب و کتاب په هغوا رړه لري.

موږ ته خو د عنعنې اخلاقي درسونه داسي ښوونه کوي چي د انسان له پاره سمه لهجه او نرمه وراشه په ژوند کي د بري یوه منلې نسخه ده. خو عملاً

زما د ژوند تجربه دا نتيجه راکوي چي لجاجت، سرټمبګي او پر خپله خبره ټينګ دريدل يا له خپله خره ځخه نه تا کېدل هغه طريقه ده چي چنداني ناکامي نه لري او د بري زيات شواهد ئې هر کله موندل کېږي.

زما جدي ټينګار او د وچ ضرورت اصرار "بيدار خوابه" نجلۍ دې ته واداره کړه چي ضرور مي پر سور نا غوړ ونيسي. زه خو له وختي ځخه په دې پوهېدمه چي ښايي دلته به زموږ د اکاډيمۍ يو شمېر کسان راغلي وي. اما ځرنګه چي دوی زما په ځېر د ځان د تبارز ښه استعداد نه درلودی نو نجلۍ چنداني نه پېژندله او نه ئې د دوی نومونه تلفظ کولای سوای. يوازي "موسی رحيمي" دې ته معلوم وو چي ما ته ئې راښووی. نوکريواله نجلۍ راسره راولاړه سوه او زه د خپلو ټولو پلنډو سره تر شا په دې پسي رهي سوم. په ليفټ کي ئې نيخه چي کوم منزل ته وخېژولم خو بيرته ئې بيا د زينو يا ځينو له لاري ځخه يو ځو منزله راتا کړم. په دغه وخت کي د تره کو د پاچهۍ "کته سئ سپاره سئ" پښتني وراشه هر ګړی را په يادېدله. په دوهم منزل کي ئې د ځو کوټو دروازې په خورا شدت په سوک وروټکولې. تر اوسه لا چا دروازه نه وه خلاصه کړې چي په دهلېز کي هاند صاحب له يوې کوټې سر راوايست او د ده د ليدو سره مي خپل مسايل حل وبلله. کرار کرار نور انډيوالان هم يو په بل پسې راپيدا سوه. روغبړونه مو سره وکړه او مجلسونه مو ښه تاوده سوه. دوی خو تر ما دمخه وختي راغلي وه نو ما په هيواد کي ورځني حالات ورته بيان کړه. ټولو زما له پاره د ډوډۍ د تيارېدو سربښته پر غاړه واخيسته. ايشېدلي هګۍ او ترخې چای له ډوډۍ سره په دوړدنګ راته برابري سوې. اوس دلته بوره د نه پيدا کېدو په وجه د چايو له کلتوره ځخه حذف سوې ده. په دې منځ کي يوه انډيوال د خرما په نامه يوه مېوه هم راته کنښېښووله. دا خرما نه ده هسي د خرما رنګ په بدېږي، بلکي د يوه بې خونده خرمالو سره په بې خوندي کي پوره شباهت لري، چي هغه کله ناکله زموږ بازارو ته هم راشيوه کېږي. دا مېوه چي د منې په اندازه ده د بيهي سره

ښايي په بې خوندي کې يو څه سيالي وکړي. خان محمدايوب خان به زياتره پر بيهې باندې ټوکې کولې او بې کيفيته سوډل کسان به ئې هم له بيهې سره مشابه کول. کټ کټ به ئې وخندل چې بيهې هم اوس په مېوو کې شمېرل کېږي.

رحيمي صاحب د دې خوړو د تيارېدو په روان فعاليت کې ځان ډېر ستړی کاوه. دغه ځوان چې زموږ په اکاډيمي کې خپل ځان چنداني نه وو څرګند کړی خو دلته ښکارېده چې د اخلاقي اهليت او لياقت ډېر ښه خصوصيات ئې له ځوانۍ سره يو ځای سوي دي. ځکه نو دی ټولو اوزبکانو هم پېژندی او هغه متل ئې سړي ته ور په ياداوه چې "کلی په نامه لري يو خوی تر نورو ښه لري".

کوچنۍ خبري نو بې حسابه ډېري دي خو زه ئې بالاخره په هغه نومره کې له معتمد صاحب سره مېشته کړم چې دوې کوټې ئې يوه د ناستې او بله د خوب له پاره درلودې. د خوب کوټه جنتي معتمد په خپله خوښه يوازې ما ته راپرېښووله. دوه بستره له خپلو ټولو لوازمو سره هلته تيار ښکارېدله. پر هر چپرکټ باندې چې د ناوي د ځای په څېر ايسېدله د خورا ښکلي او ځلېدونکې ټوکره خوشحالوونکې روجائي ګاني هواري وې. دوه مېزونه، د کالو له پاره يوه غټه الماری او لويه قدنمايه هينداره په دې خونه کې ځای پر ځای ليده کېدله. د ناستې په کوټه کې ئې خورا غټ تلوېزيون او يو بې سده لوی يخچال د مېزونو او چوکيو سره توجه جلبوله. هر څه سامبال وه، خو د تليفون له نعمته څخه ئې برخه نه درلوده. کلکينان ئې نه تړل کېده او جالۍ ئې هم نه درلودې. د تليفون غارونه وه خو تارونه ئې څني ټول کړي وه.

سره له دې چې د لمبېدو د تشناب له پاره ئې ښه پراخ ځای درلودی اما يو ناکاره نالايقه سرکاري مهندس هغه داسي تنګړی جوړ کړی دئ چې د هوټل د نورو وسايلو له پراخۍ او لويۍ سره کوروټ شباهت نه لري. د پخوا د شوروي او د اوس د خپلواکو حکومتونو د اتحاد په ټولو چارو کې د اجزاوو د

تناسب یا توازن تر منځ دغه شان بې ډوله نیمګړتیاوي هر چیري په مخه راځي. یوازي عیب په همدې تمدن کي دا دئ چي د هر کل په اجزاوو کي ئې لازم تعادل درک نه لري او نو ځکه د نیمګړتیا په وجود کي ئې ښېګڼې له ستر ګو څخه ځان پټوي او چا ته نه معلومېږي.

چي قصه بلي خوا ته راڅخه ولاړه نه سي نو هغه وو چي په دا سبا سهار له معتمد صاحب سره یو ځای د چایو د چښلو په تلاښ د هوټل کانټین یا بوفیت ته له دوهمه منزله راتا سوو. د بوفیت دروازه په لوی قلف کلکه تړلې وه او د هوټل غاوچي موږ ته د یوې پوښتني په جواب کي وویله چي په څه نه یم خبر. باره دباندي راووتلو او په نژدې شاوخوا کي یو ځای ته ورغلو چي ترخې چای ئې له تروې یا سرکې وچي ډوډۍ سره په یو څو پیکه ورکولې. سماوارچي هم چرسي، هم شرابي، هم پنج عیب شرعي او له روان تقریره څخه خوشخویه موالي ښکارېدی. په ډېر بوړي آواز ئې د اوزبکي ژبي زیږه ږغونه تر ببري خولې درانه درانه را ایستله. لېونی، لېونی ښورېدی او دې حرکاتو ئې د سړي توجه ځان ته ډېره جلبوله. ښه زارخوره ځوان معلومېدی. په زیږه خندا ئې په ماته ماته روسي ژبه راته وویل چي تاسي به هم له ترخو چایو سره زموږ په څېر بالآخره پوره آموخت ونیسی. ډېر تشویش مه کوئ، پرېشاني خو د سړي زړه خوري. زما معتمد ملګري ته ئې وویل چي له کومه هیواده راغلی یې. هغه د ورځني جریاناتو د مصلحت له مخي داسي درواغ ورته وویله چي زه هندی یم. وروسته معتمد ما ته څرګنده کړه چي اوس دلته د پښتنو یا افغانانو له نامه سره سخت حساسیت راپیدا سوی دئ او نو ځکه هر چا ته خپل ځان هندی معرفي کوم. له دې یادوني سره ئې ما ته هم دا اندېښنه راپیدا سوه چي زه به څرنګه خپل درواغ او رشتیا د ځان د نجات له پاره سره یو ځای کړم. په پای کي تر ډېر چورت وروسته دې نتیجې ته ورسېدم چي یو خورا ناشناخته یا ناپېژندلی نوم به وراخلم او د دې راز پوښتنو مخه به ئې د هغه په جواب له ځانه څخه ګرزوم. پنځوس کاله پخوا تر

شا د خپلي هغې کوڅې نوم را په زړه سو چي خلګو د مسليانو کوڅه بلله، ولي د سرکار په دفترو کي د ميرزايانو له خوا د خوګيانو په نامه يادېدله. اوس نو هر څوک چي له ما څخه د ځان پوښتنه کوي په پوره زړه هغه ته په جواب کي وايم چي د خوګيانو يم. په دې توګه زما درواغ او رشتيا دواړه يو ځای د اضدادو د وحدت ډياليکټيکي نمونه ګڼله کېږي.

که څه هم زما له راتګه څخه د دې ځای اکاډيمي په وختي کي لا خبره وه خو د هغې عمومي بې نظمۍ يا بدنظمۍ له برکته چي اوس پر دې مځکو را روانه ده، هيڅا د پښوا په شان په ما سر و نه ګرزاوه او هر مؤظف مامور په يوه يا بله پلمه ځان له خپله مسئوليته څخه خلاصولای سي. دلته به پښوا د نومبر پر اوومه نېټه د اکتوبر د ستر انقلاب شانداره جشنونه روان وه خو اوس ئې د رخصتۍ له عطالته څخه هر څوک ګټه اخلي اما د خوښيو له حرکته څخه ئې ځان کاږي. زما له شامته څخه سرپرسر څلور ورځي پرله پسې بېکاري يا رخصتي سوه او که "رحيمي" غوندي پوه زلمی زما په ناپوهي نه وای پوهېدلی نو زه به د خپلي بې کفايتۍ له کبله د هوټل په عصري ودانۍ کي له لوږي څخه کچول سوی وای. د رحيمي له سره څخه په دې سد رسېدلی وو چي ما د خپل تاريخي چادي توب له کبله د دغه علمي سفر له وړيا تجارتي چانسه څخه زموږ د نورو علمي تاجرانو يا تجارتي عالمانو په څېر هيڅ راز حياتي استفاده نه ده کړې. ځکه نو دی په خپله راغی او زما پر حال ئې د پېرزويني له مخي پوښتنه وکړه. ما هم د وچي اړتيا له کبله دا جرئت وموندی چي د خوړو او چښو له پاره دوه سوه روبله پور ځني واخلم.

په پنځمه ورځ د اکاډيمۍ مېلمه پاله ليوډميلا راغله چي زموږ په حال ځان خبر کړي. د خپلو خبرو په سر کي ئې وويله چي په مسکو کي د شوروي اکاډيمۍ څو ورځي کېږي چي تړلې ده او هلته تليفون څوک نه پورته کوي چي موږ د خپلو چارو هدايت ځني واخلو. زه ئې دې خبري ته ډېر اريان سوم. ځکه په ژورناليستي خبرونو کي اوس پوره دوې مياشتي کېږي چي

ازبکستان خپلواکۍ ته رسېدلی دئ خو عملاً لا دا ګړی هم د یوې کوچنۍ ادارې د چارو لاربښوونه د مسکو د اکاډیمۍ له مرکزه څخه غواړي. دا نو ډېره عجیبه خپلواکي ده چي مسکو په دې نه پوهېږي چي څنګه ئې ورکړي او دلته بیا ازبکان په دې نه پوهېږي چي څنګه ئې ځني واخلي. د لیوډمیلا له قوله د چارو مشوره په مسکو کي له هغه ببرووېچ څخه اخیسته کېږي چي ما وختي له د هغې پلا په سفر کي د خرسوویچ په نامه بللی وو. هیڅ تصور مي نه کاوه چي دلته لا هم پر موږ د هغه حیوانزي فرمانونه چلېږي.

لیوډمیلا چي یوه ښایسته مهربانه په ژبه پوه نجلۍ وه په خپلو خبرو کي ئې وویل چي ما ته نه ده رامعلومه چي تاسي ته د خرڅ له پاره څونه پیسې درکولي کېږي. دا معلومات لازمه ده چي له مسکو څخه واخیستل سي. سل روبله ئې له خپله جیبه راوکښه، ما ته ئې راکړه او زما پاسپورټ ئې د رسمیاتو له پاره له ځانه سره واخیست.

یوه بله ورځ بیا لیوډمیلا په دې هوټکل کي مېشته افغاني عالمانو ته د یو رمازه په توګه داسي تر غوږ ورتېره کړې وه چي تاسي خو به پیسو ته سمدستي عاجله اړتیا نه لرئ؟ یعني هر یو له غټو اندېیو سره راغلی دئ څو زیاتي روپۍ پر وګټي. دا خوارکۍ په دې واقعیت نه پوهېدله چي د پوهانو په ډله کي کله ناکله ما غوندي یو تاریخي ناپوه هم بې له پلنډو څخه تش او تور راتېر یږي.

پخوا د اکاډیمۍ غړو ته لس، پنځلس او شل روبله له علمي درجې سره سم د ورځي په حساب د خرڅ له پاره ورکول کېدله. خو څو ورځي وروسته چي ئې تر ما پوري خپل خرڅ راورساوه نو رامعلومه سوه چي زما له پاره ئې د اکثر حد پر ځای اقل حد ټاکلی دئ. ځکه هغه چا ته چي پخوا به لس روبله د ورځي ورکول کېده، هغو ته ئې سرې سر د ورځي پنځه پنځوس روبله تادیه کړي دي. ما ته که څه هم د ورځي څلوېښت روبله راکوي خو د پخوا د شلو روبلو ارزښت هم نه لري. دا سرچپه محاسبه چي منطق ئې نه رامعلومېږي او

د سپینېدو له پاره ئې د مراجعې ځای هم نسته د هغې نوي ګډوډۍ نتیجه ده چې د ګرباچوف له پیریسترو که څخه زیږېدلې ده.

په تېر سفر کې خو زه په خپله د خرڅ د اخیستلو له پاره د محاسبې دفترو ته ورتلمه خو دلته بیا له ښه مرغه قاعده داسي ده چې د مېلمه پالي په لاس هره میاشت تر هوټله پوري فمن یعمل راوړه کېږي. د دې قاعدې ښېګڼه دا بولم چې د "شاه میته، شاغلي نمیته" له زجره څخه تاسي ته آزادي درکوي او د محاسبې د هیڅ مامور تریو تندی او د هیڅ میرزا بوڅ مخ نه وینی چې پر تاسي ئې دغه مفتي روپۍ نه پېرزو کېږي.

په ژوند کې چې هر سړی د هر ګړي رنګارنګ پېښې ګوري نو په دې لړ تخاو کي سم نه پوهېږي چې خپل بیانونه له کومه سره راونیسي او د لوستونکو څه راز علاقې په نظر کي وساتي. زما په خیال ښه به دا وي چې د خپل مغز جریان ته واګې وروسپارو او وګورو چې هغه څه چپه چرلنډۍ راباندي وهي او د کوم انتخاب پر کږو وږو لارو باندي مو اچوي. د همدې پرېکړي له حکمه سره سم نو دا دئ بازارو ته راووتلم. ترافیکي اشارې هر چیري سته او په منظم ډول سرې کېږي، ژړېږي او زرغونېږي خو لکه څنګه چې د وګړو ببره له پولیس څخه هېره سوې ده د تمدن ترافیکي مقررات همدغه شاني نه پالل کېږي او د هر سن خلګ زموږ په څېر د سړکانو پر هر ځای اوړي را اوړي. یوازي د موټرانو ډېروالی دا جبر له منځه نه دئ وړی چې موټروانان ئې لا اوس هم ځانونه په اجراء مکلف ګڼي. خو د نوي آزادۍ او ډیموکراسۍ له انحرافاتو سره ښایي دغه مکلفیت هم نن سبا په بې شمېره ټکرونو سره پای ته ورسېږي.

دلته هر څوک له اقتصادي بې ثباتۍ سره خورا په عذاب دئ. د تېر ژوند پوچ ثبات اوس دلته یو خوب او خیال ښکاري. هغه ورځ د رئیس په سویه یوه مهم سړي راته وویل چې دلته خلګ پیسې راوړي او زموږ شیان پر هره خوا راخخه وړي خو موږ ته یو څو بې ارزښته کاغذونه پاتېږي. د دوی

سردارانو صوبدارانو ته دا چل نه ورځي چي څرنګه یو داسي نظم په دې اله ګوله کي ایجاد کړي چي په خپله آباد سي او د شیانو خرڅلاو ئې د اقتصادي انکشاف او قدرت په یو عامل باندي واوړي. یو بل عالم مي بیا ولیدی چي په خپل غټ او پاک دفتر کي لاس تر زنه بېکاره چورتکي ناست وو او په دې نه پوهېدی چي په کوم میتود خپلي علمي او تحقیقاتي چاري مخ ته بوزي. د پیري ستروېکه په ځلانده او روښانه لار کي هدفونه، کارونه او میتودونه ټوله له لوی او کوچني څخه پر یوه مخ ورک سوي دي. خو د انسانانو خوړل، چښل، اوسېدل، اغوستل، لوبېدل او داسي نور او نور بې له توقفه په دې حال کي بیا هم ادامه لري.

د هغو تودو تجارتي هلو ځلو په منځ کي چي زما پر شاوخوا جریان راته لري، کله ناکله پر ما باندي هم وخت ناوخته نابلده کسان دروازې ټکوي او د ټوکرانو یا دسملانو د علمي سوداګر خیال راباندي کوي. زما د نې یا نیت جواب بې له شکه دوی ته ښکرور درواغ معلومېږي. "فنائي" صاحب چي د اکاډیمۍ یو څېړونکی دئ د هر عالم سوداګر یا سوداګر عالم له پاره ئې د ګټې معیار یا نصاب دوه لکه افغانۍ ټاکلی دئ. ما ته د سعدي هغه بیت هر ګړی په دماغ کي راګرزي چي وایي:

نه محقق بود نه دانشمند

چـارپائی بر او کتابی چند

یو څو کاله پخوا که موږ ویلي یا لیدلي وای چي د دې ستر شمالي ګاونډي ځوان نسل به د کمونیزم په هغه مرحله کي چي کار به د استعداد او ورکړه به د اړتیا په اندازه وي، د اکاډیمۍ د هوټل پر کوټو به ګرزي او له خواره افغانستانه څخه به ئې د څو متره جاپاني ټوکرانو او دسملانو په موندلو پسي راوهلې وي. ما ته هم پر خپله پخوانۍ غولډنګۍ او اوسنۍ شودګۍ باندي غبرګه خندا راځي، او د غربي پوهانو هغه لیکني را په یادېږي چي ویل به ئې تر شا پاته مملکتونه یوازي د سیوسیالیزم له لاري په کاپیټالیزم پسي ځانونه

رارسوي.

زه همدا اوس د اکاډیمۍ په هوټل کي او د اکاډیمیانو په ټل کي حتی په دې شرمېږم چي ووایم کتابخانو ته ځم او هلته په زړو آثارو کي د ژوند نوي حقایق لټوم. علمي څېړنه او پلټنه په دې فضا کي د پر سد سړي له پاره د شرم او د بې سده له پاره د لېونتوب خبره ده.

خارجي خبرونه چي دلته په خپله کوچنۍ راډیو کي اورم نو ښکاري چي د افغانستان کشاله یو ځل بیا هم د سیاسي منافعو پر مېز باندي د ږیرورو او بې ږیرو له خوا څخه شنل کېږي او له دې غږ کي څخه هر څوک غواړي چي خپل کوچ راټول کړي.

هغه خلا چي زموږ په هیواد کي د سرو لښکرو له انقلابي وتلو سره راپیدا سوې ده او ګاونډي دوستان ئې دې ته هڅولي دي چي په خپل متضاد نفوذ هغه ډکه کړي، همدغه ته ورته یوه پروسه په دې سیمو کي هم تر ستر ګو لاندي تېرېږي. له یوې خوا د دې هیوادونو تر منځ مذهبي، کلتوري، او تاریخي پیوندونه او له بلي خوا ایتنیکي او فرقوي انفرادیتونه هم ورسره مخ پر انکشاف دي. حتی پاکستان او ایران پر جدي حرکت راغلی دئ چي د خپل نفوذ د زیاتېدو له پاره ئې لویي رخنې ولټوي. لکه د شوروي په ننوتلو کي، دوی هم له دې نفوذه سره ښایي خپلي ذاتي ستونزي له ځانو سره یو ځای ننباسي او د جریاناتو بهیرونه نور هم داسي سره ولړي یا ومروړي چي حل ئې یوازي د تاریخ په لوی طبیعي خرېړي کي یوه زمانه ځان ځرګند کړي.

هغه بله ورځ مي د یوه لوی مسجد له مخه سره د مېز پر سر باندي په اوزبکي ژبه او عربي خط باندي د مذهبي ادبیاتو یو زیات شمېر آثار ولیدله چي خرڅلاو ته وړاندي سوي وه. څرنګه چي دلته پر هر شي باندي خلګ د کتلو له پاره راټولېږي یا راپنډېږي نو د دې آثارو ننداري ته هم لږ سري او ږیرخریلي زلمیان له یوې خوا او بلي خوا څخه راګرزېده، تر کتني لاندي ئې

نیوله او هم ئې پیرودله.

تاشکند خورا لوی او ډېر غټ ښار دئ. آبادۍ ئې یا ودانۍ ئې تر حساب تېري دي. خواپاکي هم لري او د ژوند زیاتره وسایل ئې زموږ په پرتله پر عصري تمدن برابر دي. روسي او اوزبکي دواړي ژبي د ښار په هره گڼه گوښه کي په ځرگنده توگه اورېده کېږي. اجتماعي وضعه ئې هم د ستاینې وړ ده ځکه څوک چنداني په چا پسي نه گوري. خو که د خیره سره د چپه چرلنډیو دوره پر راورسېده او د تاریخ پر زاړه خره باندي سپاره سوه نو خورا ژر به ئې د مادي نعمتونو ځای روحاني رجعت ونیسي. لاکن له هر څونه تر شا تگه سره دا تصور نه سي کېدای چي د کندهاري ذهنیت په معنا ږیروره مسلماني به دلته مسلطه سي. ځکه د اویا کالو ښووني او روزني دغه شان امکانات په ریښه کي له منځه وړي دي.

په بازار کي د کالو او جامو زیات ډولونه لیده کېږي. خو محلي کلتور ئې په هغه اوزبکي یا تاجکي خولۍ کي ځان پوره ښکاره کوي چي پر خریلي سر باندي جگه ولاړه وي. نارینه اوزبکان د کندهاریانو په شان سر پاک خریي اما د ژمي په سړو کي پر خریلي سر باندي د پوست ببره خولۍ پر سروي. د بېلابېلو توکمونو تر منځ د نسل گډېدني خورا په زړه پوري انساني څېرې ایجاد کړي دي، مثلاً هزارگي ښځه لیده کېږي چي شنې ښایسته اروپایي سترگي ئې وي.

را به سو نرخ او نوا ته. زه چي له کابله رارهي کېدم نو هلته د روبل نرخ په اتلس افغانس وو. په دې حساب نو د شیانو نرخونه یو له بله پرتله کېدای سي. یو گیلاس چایي په لس کوپیکه او یوه کوچنۍ ټیکۍ یا ټیکله چي "بولچکه" ورته وایي په شل کوپیکه رانیول کېږي. هندوانې کیلو په یو نیم تر دوه روبله او خټکی هم دغسي. سیب یا مڼې د کیلو په حساب په اته تر لس روبله او انگور له دوولس څخه نیولې تر پنځلس روبله پوري. ښې مغزني بریاني پلۍ یا مومپلۍ له دوولس څخه تر څورلس روبله پوري. د ډوډۍ ټکۍ

مي په بېلابېلو دولتي او شخصي دوکانو کي په لس، پنځوس تر اتيا کوپيکه پوري رانيولې ده. د دې تفاوت سبب به نو له ما څخه نه پوښتې ځکه په هر حال دا د نرخونو يوه بې نظمي او يا د يوه نوي نظم بې سنجشي وبولئ چي د اقتصاد په برخه کي پوليسي غوندي تحقيقات ايجابوي. سيخ کباب څلور سيخه نن په اته روبله خوړل کېدای سي. پنډي ورجي له غوښو او ډوډۍ سره په څلور روبله ملاوېږي. ښه کشمش په دېرش روبله او مميزي په پنځه ويشت روبله وايي. هېل کېلو په يو سل او شپېته روبله. اومه نخود او ماش هر يو کېلو په اووه روبله. پنډي ورجي په دولتي دوکان کي په څلور روبله او درې اويا کوپيکه خرڅېږي. غوښي په پنځه دېرش روبله کيلو ملاوېږي.

د دې ټولو پرېمانيو په منځ کي زه په دې نه يم بريالی سوی چي کوچي وخورم او يا وچي چايي چيري رانيسم. آبګرمي هم علمي سوداګرو په بازار کي چور کړي دي او نيکلي چای جوشه هم پر ما نه ده پېښه سوې چي رائې نيسم. له دې بابته نو يو څه په تکليف يم ځکه هر سهار په ترخو چايو پسي مجبوره يم چي يو څه شکل لاره ووهم.

که څه هم دلته زياتره نرخونه هره ورځ مخ پر لوړه ګرندی ټوپ وهي خو موږ چي په کابل کي له ګرانۍ سره پوره آموخت نيولی دئ نو بيا هم شيان ارزانه راته ايسي او بې له چورته پيسې پر راباسو. لاکن د دې ځای معاش خوره يا تنخاخوره خلګ خورا زيات په عذاب دي او هره ورځ له دې نوي آزادۍ څخه چي د پيسو د غلامۍ زېرې ورکوي تر پزي پوري راغلي دي. نتيجه به ئې ضرور خړی او خر پړی وي.

که موږ د مارکس هغه شاخص په نظر کي ونيسو چي د ټولنيز انقلاب ماهيت د ملکيت د روابطو په تغير کي ځان څرګندوي نو په ډاډه زړه ويلای سو چي دلته يو غښتلی انقلاب روان دئ اما داسي يو انقلاب چي مارکس ئې په خپلو څېړنو کي پېش بيني نه وه کړې.

تاشکند چي پخوانيو تاشقند باله او اوس په روسي حروفو کي

تاشکینت ویل کېږي، په ژمي کي عجیبه هوا لري. یوه میاشت دمخه دلته واوره واورېده. بیا هوا د سانتیګراد یوویشت درجې ته ورسېده. اما په دې حال کي هم د هوا د رطوبت په خاطر سړی مجبوره کېږي چي هم بالاپوښ واغوندي او هم وړینه خولۍ پر سر کړي. یو څه اوربښت چي بیا په دا بله ورځ وسو نو درجه ئې یو دم د صفر درجې ته راټیټه سوه.

تاسي ما ډېر وبخښئ! زه اوس په داسي حال کي چي د نوچه او نیمچه سوداګرانو لېونۍ ځغاستي د رانیولو او خرڅولو له پاره زما په چارپېریال کي په بېړه رواني دي او زه چي هم ضرور د اوزبکانو په نظر کي د پاخه عمر یو سیانه سوداګر ښکارم نو زما د نې پر جواب ئې هیڅ باور نه راځي او امید ئې نه راخخه پرې کېږي. سره له دې چي وخت ناوخته د ټوکرانو او دسملانو له پاره د کمسمول انقلابي ځوانان دروازې راباندي ټکوي خو زه لا بیا هم دې ته جوړ بدلی یم چي د کتابو د ځېړني په باره کي په خپلو برغزوو باندي تاسي ته درد سر درکوم. ښه دا خو نو زما تاریاک وبولئ چي له ښکاره ضررو سره ئې زه له عملي توبه څخه ځان نه سم ژغورلای.

د هغې هڅي په سلسله کي چي ما غوښته زموږ د تاریخ او اقوامو په باب ځیني داسي نادر آثار چي انګرېزانو په نونسمه پېړۍ کي کښلي دي او دلته مونده کېدای سي له یوه او بله ځایه څخه معلومات واخلم. د تلاښ په نتیجه کي دونه رامعلومه سوه چي دلته د علیشېر نوایي په نامه یوهستره کتابخانه سته او هلته بیا د "ترکستانسکي زبورنیک" یعني د "ترکستاني مجموعې" په نامه د بېلابېلو آثارو یوه غټه ذخیره ساتل سوې ده. د دې کتابخانې د لیدني او د ځینو کتابو د لوستني له پاره ئې د ختیځ پېژندني انستیتوت ته ورغلم. د هغه ځای آمر چي زموږ ځینو ملګرو د هغه له سړې وضعي څخه شکایت درلودی، خو ما ته ئې د دغي کتابخانې د مقاماتو په نامه یو سپارښت لیک وکښی چي زه په خپل روڼ مننه ځني کوم. دا کتابخانه یا کتابتون زموږ هوټل ته نژدې په هغه لویه میداني کي موقعیت لري چي د "پلوشد لیننه"

پخوانی نوم ئې په دې تازه وختو کې د "میدان مستقلي" په اوسني رسمي نامه باندي سرکاري خلګو بدل کړی دئ. دلته د "لېنن" یوه ډېره ستره مجسمه لیده کېږي چي ښایي یو وخت به ئې د انقلابي سیاست په تودو جریاناتو کي د غښتلي روحیې الهام خپراوه. خو اوس ئې یوازي هنري عظمت د زیاتي ستاینې او پاملرني وړ دئ. هغه بله ورځ د مسکو د کومي کلیسا د رنګولو یوه پخوانۍ غمجنه خاطره د تلویزیون پر پرده باندي د زړو کمونیستېانو د یوه ناوړه عمل په توګه په تاسف سره غندل کېدله او د ژورنالیستانو زیاترو دلایلو ئې د هنري ضیاع پر احساساتو باندي تکیه کوله. که د تاریخ دغه منطق ومنو نو د لېنن د داسي مجسمو راځورېده یا ویجاړېده چي اوس په ځینو ځایو کي روان دي همدغه شان د نن ورځي د ډیموکراتانو یو هنري جنایت ګڼل کېږي.

له سیاسي قضاوتونو څخه ځان راباسم او وایم چي تر څو پلټنو او پوښتنو وروسته مي د کتابخانې لاره وموندله. ډېره غټه ودانۍ وه چي زښته لویې دروازې او کوټې ئې درلودې. زه د خپل سپارښت لیک په مرسته د نادرو آثارو د ساتني یوې ځانګړي کوټې ته راوستل سوم چي هلته د رحیم جان فیض الله یف سره آشنا سوم. دی په خټه اوزبک وو او د عمر کلونه ئې د شپېتو په آخره کي معلومېدله. رحیم جان وچ کلک اوډنګر سړی وو خو د پټي خولې په جوړښت کي ئې یوې ښکلي طبیعي موسکا ځان ښکاره کاوه چي د ده د سترګو له تاتاري تبسم سره ئې سیالي کوله. د خبرو په ترڅ کي ئې راته وویله چي یو زمانه ئې زموږ د هیواد د غازي آباد په فارم کي هم کار کړی دئ. رحیم جان کټ کټ په منډه خوله وخندله او راته وې ویله چي ما ته به په افغانستان کي زیاترو خلګو ویله چي ته هزاره یې او ما به هم سره ورسره ښوراوه چي هو کې. د ده یو څو پښتو جملې هم زده وې. داسي ښکاري چي د ختیځ پېژندني انستیتوت ته منسوب زیاتره ځوانان یا زاړه مامورین په یوه یا بله زمانه کي د یوه یا بل مقصد له پاره په یوه یابل نامه افغانستان ته راغلي دي او

زموږ د هیواد په وجود کې ئې د شاهي سرکار تر حمایې لاندې د خپل مقدس یا نامقدس ماموریت لنډې یا اوږدې دورې تېرې کړې دي. خو د تاریخ دغه برخه مو هغه له ستر ګو څخه پټه ورشو ده چې د حقایقو سرونه ئې د تاریخ په مرموز دریاب کې ډوب پاته سوي دي او نور لا هم ډوب پاته کېږي. که چیرې یو وخت زموږ هیواد په رشتیا د ملي حاکمیت خاوند وګرځېدی نو باید چې هم د تېر تاریخ جاسوسان او هم د نوي تاریخ منافقان اولس ته وروپېژني.

له دې بېهوده بیانه څخه چې راوګرځم نو به درته ووایم چې د "ترکستاني مجموعې" په اړه مې خپلې پوښتنې او ګروېږنې پیل کړې. دلته د لومړي ځل له پاره په دې ورسېدم چې "سانکت پیتربورګ" کې د ترازې واکمنۍ له خوا څخه ښه وختې لا دې کار ته اقدام سوی وو چې د افغانستان په شمول د آسیایي سیمې په باب ټولې چارې د ترکستاني حوزې په څېړ وپېژني او د سیاسي اهمیت په خاطر ئې د ګڼو اولسونو کلتوري، اجتماعي، اقتصادي، او داسې نورو چارو ته جدي پاملرنه راوګرزوي.

د کتابخانې هغه درې کیټلاګونه چې لومړی ټوک ئې په ۱۸۷۸م کې، دوهم ټوک ئې په ۱۸۸۴م کې او دریم ټوک ئې په ۱۸۸۸م کال کې د مراجعې له پاره په خورا منظمه طریقه په "سانکت پیتربورګ" کې چاپ سوي دي، پر دې ټکي باندې پوره دلالت کوي چې دغه زمانه د سیمې مسایل د روسیې په ګډون د اروپایي نفوذ د خورا زیاتې توجه وړ ګرزېدلي دي. د ترکستاني مجموعې ټوله ټوکونه نن ورځ که څه هم په شمېر پنځه سوه څلور نیوي (۵۹۴) ته رسېدلي دي اما غټه برخه ئې تر ۱۸۸۸م پورې په شمېر څلور سوه شپاړس (۴۱٦) ټوکه ته په وختي کې لا رسېدلې وه. یوازې په دوهم او دریم کیټلاک کې د افغانستان په باب انګرېزي، فرانسوي، الماني او روسي آثار چې ما وشمېرله درې سوه پنځوس (۳۵۰) ته ئې حساب ورسېدی. داسې ویل کېدای سي چې په نونسمه پېړۍ کې زموږ د حوادثو په باب د نړۍ والو مدارکو یا منابعو زښته غټه ذخیره په دې منظمه مجموعه کې راغونډه سوې

ده. د صحافت له پلوه بیا تر ټولو په زړه پوري خبره خو لا دا ده چې ګرده ټوکونه ئې د قطع له مخې په یوه اندازه دي. هغه آثار چې په وړه قطع چاپ سوي دي د سپین کاغذ بیاض ئې وراچولی یا پوري سریښ کړی دئ او هغه بیا چې قطع ئې غټه وه د پاڼو په کت سوي شکل ئې یوې اندازې ته راکوچني کړي دي.

غواړم دا د څېړني او کتاب لوستني یا پلټني بې خونده موضوع چې زما د روان واقعي چارپېریال د اقتصادي هلو ځلو په تودو سراښیو کي یوازي د لېونیانو له پاره د شخوند ګوله ګڼله کېدای سي نور هم پر دغه ځای بس کېدو ته ورسوم او ستاسي د سر پر سد ماغزه وربانديي چپه نه کړم.

که څه هم د خوراکي موادو او اقتصادي ګډوډیو خبري د حیاتي مشکلاتو په فهرست کي لومړی ځای نیولی اما یو بې کبره سړی بیا هم دلته کولای سي چې د دوی په لغمان (یعني زموږ په مکرونیو) پر یوه وخت په درې روبله چې ارزښت ئې د سپېره کاغذ درجې ته په بېړه روان دئ، خپله وړې ګېډه ډکه کړي. عرضه داسي نامنظمه ده چې هیڅ شی په هیڅ ځای کي هر وخت نه مونده کېږي. نو ځکه د شیانو موندل او د هغو رانیول د وچ تصادف خبره ده. په دې اړودوړ کي چنه وهل یا د رقابت موضوع کورټ مطرح کېدای نه سي. هر چا چې پر هر شي هره بیه کنښېښوولو نو هغه خپل عدالت یا انصاف بللای سي. پر هغو شیانو چې د سرکار وچ اقتصاد تر واقعي ارزښت ټیټ یا کښته نرخ ایښی وي نو هغه بیا د جلابانو د لوی چور په غټ انډوخر کي د اړو کسانو یا ضرورتمندانو لاس ته نه سي رسېدای. نرخونه هر ګړی هره ورځ په جوتکو پورته غورځي. یوازي خټکی ما ته رامعلوم دئ چې له خوړوالي سره ئې نرخ د نورو شیانو په تناسب ثابت او یا ټیټ پاته دئ. کیلو په درې تر څلور روبله پوري په دې اقتصادي اله ګوله کي پوره ارزانه معلومېږي. د نامنظمي عرضې په باره کي دونه ویلای سم چې یوه ورځ یوه دانه کمیس ما بیه کړ چې په اویا روبله ئې راته وواېه. بله ورځ هم هغسي

کمیس په پنځوس روبله زما لاس ته راغی. یو بل ځای بیا کټ مټ هم هغه راز کمیس په دوه سوه پنځوس روبله د خرڅلاو ننداري ته راوړه سوی وو. ځیني خلک چي له رقابته څخه دا امید لري چي د نرخو په کنټرول کي نقش ولوبوي نو دا خو هغه وخت امکان لري چي منظم تولید له منظمي عرضې سره یو ځای د رقابت په میدان کي د نرخ توازن منځته راولي. پرته له دې څخه نو دا هغه بحرانونه بلل کېږي چي سر پر سر د نورو بحرانونو د زیږولو له پاره زمینې مساعدوي.

را به سو زما د چپرکټ مسئلې ته. زه خو په هغه دوه بستره ایزه کوټه کي له دې جهته ناآرامه یا اندېښمن وم چي ښایي یو نابللی مېلمه به له ما سره واچوي. ځکه کوټه اوس یوازي ما ته پاته وه او معتمد صاحب تاجکستان ته تللی وو. په هر حال داسي پېښه سوه چي یو نفري کوټه په همدې منزل کي خالي سوه او زه په بېړه چسپانده ورته راکډه سوم. دا کوټه د هغې بلي په تناسب یو څه خوبائي ګاني او یو څه هم بدودی لري. ښه، ژوند خو نو د توافق ضرورت هرومرو منځته راوړي. دلته تر هر څه دمخه د چپرکټ نرمو تختو ما ته دا بېره په زړه کي رااچوله چي نن یا سبا به زما د وجود تر بار لاندي ماتي سي. ناڅاپه د "رنجبر" په مشری د اکاډیمی غړي چي ترکمنستان ته تله زما کوټې ته د لیدلو له پاره راغله او دلته زما د یوازي والي اعتکاف په لوی بانډار باندي مات سو. شناخته خېل یو په بل پسې ټوله کوټې ته راننوته او یو یا بل ځای کښېناستله. زما پر دغه لړزانه چپرکټ باندي چي هر ګړی مي د هغه د ماتېدو انتظار ایستی، څلورو کسانو چخ پر چخ ځانونه واچوله. زما له ډېري بېري سره د ماتېدو حادثه نه سوه پېښه او د یارانو بانډار په خیر و عافیت داسي پای ته ورسېدی چي نه څه مات سوه او نه څه توی. دا بله ورځ مي د کابل راډیو خبرونه اورېده چي په هغو کي د راکټونو د ویشتني او د خلکو د وژني حوادثو مي د مزاج پر خټه کېدو باندي د خوابدی ډېر تاثیر واچاوه. له ځایه راجګ سوم او چپرکټ ته مي توجه راوګرزېده. اوه، بابا ته

راسه وګوره چې دا نازک لړزانه چپرکټ څرنګه تر دونه درنو غټو پلنډو لاندې خپل ټینګښت وساتی. نالې مې راپورته کړه چې د تختو ساختمان ئې وګورم. که مې کتله چې تر نالې لاندې د پنځګونو روبلونو پنځه لوټونه هوار غزېدلې پراته وه. ګوره ئې چې دا به نو د کوم خوار یا کومې خوارکۍ څخه دلته هېر سوي وه. د دې اتفاقي پېښې سره زما د مزاج جریان هم بلې خوا ته واوښتی او د پېښو پر عجائباتو باندې داسې لېونۍ خندا راغله چې بسته نیم ساعت مې خوله نه سوای سره ټولولای. ته نو اوس راسه دا تصادف د علت او معلول تر منطقي قانونمندۍ لاندې ارزیابي کوه.

راسئ چې اوس نو بیا د ژوند پر یوه بله پرده باندې درسره وړغېږم. په کوټه کې یوازې آرام پروت یم، د تېر ژوند د حوادثو پاڼې یو په بل پسې په چورت کې را اړوم، او ښې و بدې ئې د تداعي په ایله جریان کې پرله پسې ګورم. د دې ننداري په وخت کرار کرار د کوټې دروازه راوټکېده. ورته راوپاڅېدم او دروازه مې ورخلاصه کړه. زما یو انډیوال دی او یوه روسۍ ښځه ورسره ولاړه ده. څو واره پخوا هم دغه زما وطندار چې کله به ئې د یو چا سره د روسي ژبې د پوهېدو ضرورت سو نو ما ته به ئې مراجعه کوله او ما به په خپله ماته او ګوډه روسي د ده له پاره د ترجمانۍ وظیفه اجراء کوله. دا پلا هم زما دا خیال سو چې ښایې یوې دغسې مفاهمې ته به ضرورت لري. روسۍ ښځې راته وویل چې: "ابایا" پېژنې؟ ما په جواب کې ورته وویل: هو. ځکه زه داسې وپوهېدم چې ښایې د ختیځ پېژندنې هغه عالمه مېرمن به راښیې چې "ابایوا" نومېدله. زه نو په دې چورت کې ولاړم چې ښایې د هغې کوم پیغام به ئې ما ته راوړی وي. ځکه وختې مې یوه مقاله ورکړې وه او په هغې کې مې د روسي او پښتو ژبې تر منځ ځینې ژبنې مشترکات راټول کړي وه.

ښځې زیاته کړه چې سبا به هلته راسې او خپل صحي معاینات به تکمیل کړې. اریان سوم چې دا اوس څه راته وایي او زه په کوم چورت کې یم. زما انډیوال بیرته خپلې کوټې ته ولاړی او روسۍ ښځه ما اطاق ته دننه

راوبلله. تر څو سمو او ناسمو جملو وروسته رامعلومه سوه چي "ابايا" د يوه سړک نوم دئ او هلته يو پولي کلينيک واقع دئ او زه په دې محکوم سوی يم چي هلته بايد صحي معاينات تر سره کړم. هک پک پاته سوم چي زما نوم چا ورښوولی دئ او ولي يوازي زه د سلهاوو مېلمنو په جمله کي په دې محکوم سوی يم چي د دوی تر صحي معاينې ووزم. په خبره چي ئې وپوهېدم نو مي دې ښځي ته وويل چي زه پوره صحت يم او دې خبره داسي راغبرګه کړه چي خدای دي وکړي. د ښځي له وينا څخه داسي څرګندېده لکه بله پلا چي ئې هم ما ته خبر راکړی وي خو ما د دوی هدايت ته اعتناء نه وي کړې. ځان ته مي وويل چي ته خو له ډاکټرانو څخه تښتېدې اوس به د تاشکند په پولي کلينيک کي د خپل شوم سرنوشت له شامته په درواغو د ساري ناروغيو د تجربې ښکار سې. ښځي په ټينګار او په تکرار راغبرګه کړه چي هېر ئې نه کړې، هېر دي نه سي. ما چي ورته وويل سبا خو د يکشنبې رخصتي ده نو دې په ټينګار راغبرګه کړه چي بل سبا حتمي راسه او که رانغلې نو بيا دي بيايم!

پردېسي پر يوه خوا، بېکسي پر بله خوا او پر دوی سربېره مي خپل خدايي لېونتوب د ماغزو ټوله ښه او بد حسابونه پرله راګډ او وډ کړه. آرام مي په ناآرامي بدل سو. له نوکريوالو څخه مي پوښتنه وکړه چي آيا دلته ستاسي په هوټل کي داسي مقررات سته چي مېلمانه مو بايد تر صحي معايناتو ووزي. ټولو د نې جواب راکاوه. دغه شپه او دا بله ورځ و شپه په عجيبو اندېښنو کي راباندي تېره سوه. يوازي دا پوښتنه زما له پاره مهمه وه چي نوم مي چا ورښوولی دئ او ولي يوازي زه د دې بدمرغۍ ښکار ګرځېدلی يم. د دوشنبې په سهار وختي راوغورځېدم چي په شرپ باران هم اورېدی او زما له پاره ئې دا ډېره مشکله کړې وه چي په يوه نابلده ښار کي يو ناآشنا ځای په وران دماغ او ړندو سترګو پيدا کړم. لکه ړوند چرګ د هوټل په زينو کي پورته، کښته، تاوبالا کېدم او نهايي تصميم مي نه سوای نيولای. يو ځل مي

فکر سو چې د اکاډیمۍ مېلمه پاله نجلۍ په دې قصه خبره کړم او ورته ووایم چې د موضوع حقیقت رامعلوم کړي. تلیفونو ئې جواب نه وایه او دې پر بېکړې ته مجبوریت ورسولم چې له پېښې څخه تېښته نسته. د اکاډیمۍ انډیوالانو ته مې هم حال نه سوای ویلای ځکه ما ول سمدستي به چوکچوکه خپره کړي چې یو چا د ده له کومه جنسي تماسه څخه ساري مرض اخیستی دئ او د هغه یا د هغې د شکایت پر اثر د اکاډمیسین کاندید نومیالی سرکاري طبي مقاماتو د معایناتو له پاره جلب کړی دئ. له وچې ناچارۍ راوخوځېدم او تر ځو غلطو لارو وروسته پوښتنه پر پوښتنه په خړه د باران په شرپ کې هغه ځای ته راورسېدم چې روسۍ ښځې ئې پته راښوولې وه. ورغلم، یوه خندانه او مهربانه روسۍ ډاکټره راباندي پېښه سوه چې زما د ویني د اخیستلو وظیفه ئې خپلو نرسانو ته ورکړه. په دې منځ کې مې دې ډاکټرې ته وویله چې زه خو له پولي کلینیک څخه خورا ډار بړم ځکه یو وخت ئې زموږ په وطن کې د امیندواري ښځې د نس عکسونه د نارینه په دوسیه کې ایښې وه او چوکچوکه سوه چې د نر په نس کې اولاد دئ. وې خندل چې بې غمه اوسه. خو ما ورغبرګه کړه چې زه داسې آسانه نه سم بې غمه کېدای. ځکه تر هر څه لومړی په دې رمز نه پوهېږم چې ولې یوازې زما نوم د کوم څرک پر اساس دې صحي معاینې ته وټاکل سو او څرنګه تاسي پوه سواست چې زه په دې هوټل کې اوسم. مؤظفه ډاکټره هم په دغه نه پوهېده چې دا څرنګه پېښه ده. تاسې ته دې وویل سي چې د ویني اخیستل یو ساده کار وو او زما په دونه اندېښنو نه ارزېدی خو زړه مې راته کښانده وو چې نه چې دا یوه دسیسه نه وي او سرنوشت مې د ژوند په آخر وخت کې یوې بلې مجرا ته وا نه چوي. ښه هر کله چې ئې د معایناتو نتیجه راکړه بیا به تاسي ته بیان وکړم چې البته له پوره معافیته سره له دې آزموینې څخه تېر سوی یم.

تر ډېر چرت وهلو وروسته دغه ناحله معما ما داسې حل کړه: په هغه ورځ چې د تاشکند میدان ته راورسېدو نو په ټرمینال کې د ننه دوو ښځو په

لوړ آواز داسي اعلان خپراوه چي په تاشکند کي د ډېر وخت له پاره پاتېدونکي کسان باید دوی ته ورسي او ځانونه ثبت کړي. زیاتره بختور کسان چي په دغه روسي اعلان نه پوهېده نو پر هغه لار وتله چي د خلکو غټ هجوم ور روان وو. خو زه چي له بده مرغه په اعلان وپوهېدم نو د ښاري امنیت په خاطر مي د ځان له پاره دا یوه مدني وظیفه وګڼله چي خپله د لسو میاشتو اوږده استوګنه دلته ثبت کړم. دغه ثبت چي د دوی دفترونو ته ولوېدی نو هغه وو چي تقریباً دوې میاشتي وروسته ئې ما ته ګزک راورسېدی. نور خلګ چي له نورو ځایو څخه د سرویسانو یا رېل په ذریعه له امراضو سره ځي او راځي خو صحي معاینات کورټ نه په خبر یږي. زموږ اڅکزي چي پر ځان باندي ئې د حیواني ناپوهۍ پخه ټاپه وهلې ده زیاتره په سرکاري اوامرو خپل سر نه خلاصوي یا خپل غوږونه کاڼه اچوي او دا ئې عموماً د هغي تاریخي هوښیارۍ نتیجه ده چي دوی ته له سرکاري قید و بسته څخه امان او نجات ورکوي. اما زه چادي چي د پوهي په پوچ مضمون باندي ځان غره احساسوم نو همېشه د هغه خره په شان چي د خپل مرګ په لاره کي د لېوه سره چارنالي وهي د قوانینو او مقرراتو د رعایت له شامته په دغسي تلکو کي ښکېل پاته کېږم. څرنګه چي دا پېښه د روسي ژبي د لږ څه زده کړي نتیجه وه نو بې له شکه د متل دا اړخ اثبات ته رسوي چي خپله ژبه ما ته بلا سوه.

د پېښو جریانات که د نېټې له بابته وړاندي وروسته سي نو خوا به نه راڅخه بدوی، ځکه په زیاترو مواردو کي تر وچي نېټې حقیقي واقعې یا واقعي حادثې ډېر زیات اهمیت لري. د خبري سر به بیرته د سفر له پیله څخه راوموښلوم. هغه مهال چي زه راروانېدم نو مي مناسبه وګڼله چي د یو فرهنګي خدمت په څېر د مالونو پر ځای د پښتو یو څو کتابونه د سوغات په توګه راواخلم او دلته ئې د ازبکستان د راډیو د پښتو خپروني څانګي ته هدیه کړم. ځکه دا خپرونه چي د تېر کال د جنوري له لومړۍ نېټې څخه راشروع سوې ده هر سهار پر شپږ نیمي بجې نیم ساعت ادامه لري. ما د سرحداتو د

وزارت د نشراتو له رياست څخه يو څو کتابونه د همدې سوغات له پاره وغوښته او هغو هم په ډېره علاقه ما ته راوسپارله. دلته يو چا راته وويل چي د خپروني نطاق ئې يو ځوان پښتون دئ چي له څو کلونو راهيسي ئې په همدې ځای کي پاخه اړولي دي. زموږ د اکاډيمۍ په راغلو ملګرو کي يو زلمی چي په ظاهره د پښتني کلتور او ژبي له رشده سره افراطي غوندي مينه ښکاره کوي او له همدې نطاق سره نژدې پېژندګلوي لري، ما د دې کار له پاره مناسب وباله چي هغه نطاق يو ځل ما ته راوبولي. خبره څو هفتې سره پاته سوه او ما هم سر په و نه ګرزاوه. فکر مي کاوه چي ما ول وزګاره به نه وي. خو په دې منځ کي يو بل يوه راته وويله چي دغه زلمی هم غواړي چي هلته په دې راډيو کي ځانته يو کار ولټوي. زه نو په دې خبره ورسېدم چي اصلاً د رمز ټکی دا دئ چي مبادا له ما سره به د نطاق د شناخته کېدو په سبب د ده د استخدام چانس کمزوری سي او ما ته به بلنه راکړي چي هلته کار وکړم. بله ورځ مي بيا واورېده چي سهيلا اصغري وردګ نجيبي هم تاشکند ته راغلې ده او غواړي د ډاکټر عثمانوف په واسطه په راډيو کي ځانته کار ولټوي. ما چي دلته د بې اعتباره روبل په حوزه کي دا سرشکونی او سيالۍ وليدې نو دې نتيجې ته ورسېدم چي د ډالرو او سټرلينګ په حوزو کي د پښتني نطاقانو، شاعرانو، اديبانو، ليکوالانو او ژورنالستانو تر منځ به لا څونه زوروري ډکې رواني وي او خارجيانو ته به دا سپين پښتانه د يوه او بل په تورولو کي په کومه بې رحمي يو د بل د پښو خاوري کاږي. دا به نو اوس ومنو چي ژوند په خپله اصيله معنا تنازع للبقاء ده، که څه هم د ځان د فنا په قيمت چا ته تمامه سي.

ډاکټر عثمانوف چي يو ازبک پښتو پوهاند دئ او په افغانستان کي ئې د شوروي په نمايندګي زيات وخت تېر کړی دئ د ختيځ پېژندني په څانګه کي کار کوي. دی د خوشال خان په باره کي څېړني لري خو اوس د دې پر ځای چي د خوشال توره، رندي او مستي د هغه په ادبياتو کي راسربېره

کړي، غواړي د شيخ رحمکار په مريدي کي د هغه د نقشبندي توب د بندګۍ پديده ډېره مهمه ښکاره کړي. دا هم د رواني ارتجاعي غلبې غښتلې ځپه وبولئ چي د تاريخ د سترو شخصيتونو انفعالي خواوي د هغه تر فعالو مبارزو ډېر اهميت کسبوي.

د دې ډاکټر صاحب د کار کوټې ته ورغلم او په ډېره مهرباني ئې له ما سره پوښتنه او ګروېږنه وکړه. له خبرو څخه داسي رامعلومېدی چي يو غوړپ ئې وختي لا چښلي وه. د مجلس په ترڅ کي مي ورته وويل چي يو خو ستاسي د پښتو خپرونه د سهار پر شپږنيمي بجې هيڅوک نه اوري ځکه دا وخت بي بي سي نيولی دئ او د هغې ځای څوک نه سي نيولای. بل دا چي يو څو فرهنګي سوغاتونه ما راوړي دي او نه پوهېږم چي چا ته ئې وسپارم. ده د مراجعې له پاره يو داسي څوک راوښووی چي هغه هيڅ له راډيو سره کوم ارتباط نه درلودی او نه ئې هلته خوله چلېدله. ده خو البته په دې پلمه تر ځان تېر کړم لاکن يوه بله ورځ وروسته په دې خبر سوم چي په سر سره د ده زوی د هغې خپروني اداره پر غاړه لري. د ژوند په حرکت کي سړی د مناسباتو او روابطو له عجيبو ترکيبونو سره مخامخ کيږي. ما غوندي سپېره پښتون او ساده چادي ته د دغه شان بې ضرورته پېچومو اسرار کورټ نه معلومېږي.

په يوه بله ورځ کي مي د ختيځ پېژندني د پوهنځي يوه کارمند ته وويله چي موږ پښتانه دې ته د قدر په سترګه ګورو چي ستاسي په جمهوريت کي تر نورو دمخه د پښتو خپروني راډيويي پروګرام پيل سوی دئ. ما چي په دغه ابتکار کي د ازبکستان د علاقې دليل څني وپوښتی نو ده په جواب کي راغبرګه کړه چي هدايت ئې په مسکو کي تثبيت سوی دئ. يعني دا هم د ازبکانو کار نه دئ بلکي د شورويانو دستوري اقدام ګڼل کيږي.

هر چيري په هر ځای کي زما د مايوسانه يادونو د تکرار په نتيجه کي بالآخره کومه ورځ ناځاپه يو څوک کوټې ته راغی او د معرفۍ په وخت کي ئې

ځان راوښووی چي د ازبکستان له راډيو څخه د پښتو خپروني نطاق دئ. هغه ته مي په بېړه بې له نورو پوښتنو څخه تر هر څه دمخه د راوړو کتابو پلنډه وردغاړي کړه او ځان مي له دې ناکاره فرهنګي باره څخه د خدای په فضل خلاص کړ. يو ځا بيا په دې خبر کړم چي دغه ځوان د سرفراز مومند وراره دئ او اووه يا اته کاله کېږي چي دلته ئې له خپلي کډي او کوچنيانو سره پاخه اړولي دي او د وطن د آزادۍ يا دفاع جګړه ئې نورو زلميانو ته پرې ايښې ده. دا د افغانستان لرغونی تاريخي منطق دئ چي غل تر موری ځني ووزي نو بيا له ځار ني څخه پوره معافيت پيدا کوي.

له کابله څخه د رارهي کېدو په وخت کي خو ما دا فکر کاوه چي ښايي دا فرهنګي سوغات به يوازي زما لېونتوب وي چي د مالونو پر ځای مي بېهوده کتابونه له ځانه سره را اخيستي دي. خو په وروسته کي رامعلومه سوه چي زموږ نورو ملګرو حتی د خپلو ډېرو مالونو سره هم د خپلي ژبي يعني فارسي د کتابو سوغاتونه په پټه خوله له ځانه سره راوړي او د مقصد تر ځايه ئې رسولي دي. بايد دا په زغرده ومنو چي په دې راز فرهنګي چارو کي نور توکمونه تر پښتنو وړاندي دي او په قومي حرکت کي د ځاني ګټو ډېر زيات خيال نه ساتي او نه هم بې پروا پاته کېږي. پر دوی دي شابس سي خو پر موږ چي هر راز لعنت واياست حق ئې لري.

نور نو دلته د "تواريش" کلمه له خولو څخه لوېږي او ځای ئې "ګسپدين" نيسي. خلګو پر ډالر باندي داسي ايمان راوړی دئ چي دولت او ملت ئې دواړه د هغه په مقابل کي هيڅ ايمان نه لري. هغه مقدس حرمت چي نن د ډالر په نصيب دئ ښايي په امريکا او استراليا کي به ئې هم نه لري. د زاړه سوسياليزم په تربيه کي پوخ سوی نسل د يو عالم اقتصادي او روحياتي بحران په لېونيو ځپو کي سربداله دئ. هيڅ نه پوهېږي چي څه به کېږي. عام خلک ټول هغو کسانو ته ښکنځل کوي چي د ډيموکراسۍ له پاره دوی ته د کاپيټاليسټي جنت درواغجني وعدې ور کوي.

څو ورځي وړاندي د مسکو د تلويزيون له خبريال سره په مرکه کي د ګرجستان انتخابي رئيس وويل چي کمونيستي ګوند يو جنايتکاره سازمان وو او اوس بيا څو ورځي کېږي چي د کورنۍ جګړې په بهير کي هغه د خپلو سياسي مخالفانو له خوا څخه د جمهوري ماڼۍ په غارو کي د کلابندۍ شپې تېروي. دا چي نن کمونيستي سابقې ته په وازه خوله د اکتوبر د انقلابي مرکز په خپرونو کي د کمونيستانو د نوي نسل له خوا ډېر ناوړه ښکنځل کېږي ما ته ئې هغه زړه خاطره را په ياد کړه چي تقريباً اته ويشت کاله وړاندي تېر سوي دي. په هغه وخت کي کمونيستي يوه داسي مقدسه سجيه ګڼله کېدله چي ځوانانو غوښته تر هر څه دمخه په دغه صفت هم د ننه او هم دباندي وپېژندل سي. په کابل کي د بېلابېلو توکمونو نوي زلميانو غوښته چي په ګډه د کارګري آيډيالوجۍ پر طبقاتي بنا باندي د سياسي سازمان يو اساس کښېږدي او په دې جريان کي د سر د مشرانو تر منځ ډېره کلکه سيالي روانه وه چي هر يو تر هغه بل دمخه د کمونيستې پوخ نوم پر ځان باندي کښېږدي. هيڅ مي له ياده نه وزي چي د انقلابي ځوانانو تر يوې مقدماتي غونډې وروسته ميراکبر خيبر ما په لار کي وليدی او هغه راته وويل چي ټوله شخړه پر دې وه چي نورمحمد تره کی يوازي د دې خبري سخت ارمانجن وو چي په افغانستان کي د کمونيستې ګوند مؤسس وبلل سي او دې هدف ته د رسېدلو په کار کي ئې له هيڅ راز وسيلې يا پلمې څخه ډډه نه کوله.

ما ته چي د کمونيستۍ په ستاينه کي د تېري زمانې لېوني هوسونه را په يادېدله او اوس مي بيا د شوروي پر ورشو کي د هغې په غندنه کي لېوني مارشونه ليدله نو خپله خندا مي نه سواى ټينګولاى. د جرياناتو دغه دواړه شکلونه چي ما د خپل ژوند په يوه او بل وخت کي د سر په سترګو وليدله نو مي ورته وخندل او هغه پښتو وراشه مي خولې ته راغله چي نه مرو لا به واورو. زه له دې خبري څخه په هيڅ حالت کي خوله نه سم نيولاى چي د حاکميت په دوران کي هر سازمان په هر نامه چي وي د جناياتو له ارتکابه څخه ځان نه

سي ساتلای. همدا وجه ده چي ځيني سياسي مکتبونه د هر راز حکومت يا حاکميت د نفي په خوا کي درېږي. له دې قبيله جنايات نه په کمونيزم اړه لري او نه هم په ډيموکراسي بلکي د اقتدار او حاکميت د مقام سکني نتايج ګڼل کېږي.

په تېرو وختو کي موږ له علمي پلوه ډيموکراسي او کمونيزم يو د بله سره مقابل نه ګڼله او يوازي د غربي تبليغاتو په سياسي څېړنو کي دغه دوه مفهومونه يا واقعيتونه يو د بله سره متضاد پرتله کېږي. خو اوس د دې تفاوت رعايت بېخي له منځه تللی دئ او دلته د سياسي چوکۍ هر قهرمان غواړي کمونيستي سابقه غندي او روانه حاليه ډيموکراسي وستايي. د خندا وړ خبره خو لا دا ده چي دا نوي ديموکراتان نه له آسمانه راغلي دي او نه هم له مځکي راوتلي دي بلکي زياتره ئې د پروني کمونيزم د ځالۍ حلالوني يا ارمني بچيان دي. که څوک له دې دوه مخو عناصرو سره کومه علاقه و نه لري نو خورا په آساني له داسي خندوونکو حالاتو څخه دا علمي قانونمندي را ايستلای سي چي لکه څنګه چي د نونسمي پېړۍ ډيموکراسۍ کمونيستي بچوړي زېږول، همدغه شاني بيا د شلمي پېړۍ کمونيزم ډيموکرات بچي زېږولای سي. هغه تضاد چي د دې دوو مقولو تر منځ تصور کېدی اوس د تاريخ په تناسلي وحدت کي خپل ځان ښه څرګندوي. فاعتبروا يا اولی الالباب!

د انساني تحول يا تظاهر هغه آيډيالوجيکي، اقتصادي، اجتماعي او سياسي پديده چي دلته ئې له يوه قطبه څخه بل ته څه دپاسه اويا کاله وخت ونيوی زموږ د هيواد په لسو کالو کي ئې هم خپله بشپړه د ورانۍ لاره ووهله. که څه هم د کمونيزم پر ستر بشري نهضت، خلاقيت او مزيت باندي علم خپلي روښي سترګي نه سي پوټولای خو د غه خبيث ژورناليزم او ناځوانه جاسوسيزم هم په هيڅ دليل باندي معافيت نه سي پيدا کولای. ځکه دا يو ئې د انساني ماغزو د عقل سترګي ړندوي او دا بل ئې بيا د پرګنو ستر

تنظیمونه د شخصي دیکتاتوریو د بقاء او پاینښت په خدمت کي دروي.

پرون نه وړمه ورځ مي د ختیځ پېژندني په اداره کي د پاخه عمر یو ازبک ولیدی چي پارسي ئې ښه زده وه خو د شناخت او نژدېکت له پاره ئې یو څو پښتو جملې هم زده کړي وې. دی د نوو جریاناتو په مقابل کي پوره ترینګلی وو او داسي ښکارېده چي د کمونیسټ ګوند له ړنګېدو سره ئې د منافعو کاسه اوس چپه سوې ده. ده څلور پنځه کاله وړاندي زموږ د ګوندیانو د معلمۍ وظیفه هم د مرکزي کمېټې په ماڼۍ کي تېره کړې ده او له دې واره داره وظیفې څخه ئې خپله پوره اقتصادي تایه هم نیولې وه. په لومړۍ ورځ داسي راته ښکاره سوه چي نور به مي نو له دې صمیمي انډیواله سره خوله پرې وي او کله ناکله به د حوادثو په اړه د منفي شخوند خواله هم سره کوو. په دا بله ورځ چي ئې ما ته د دفتر په خپله کوټه کي شنې چای رادم کړې او زه پر خپلو ایله غرتو باندي راغلم نو که مي کتله په سپینو سترګو ئې د مېز په جابه کي پټ د ږغ د ثبت ماشین راته چالان کړی وو چي زما برغزووي ثبت کړي. دا د ړنګي کمونیستۍ غولدنګ جاسوسان پر موږ باندي د دونه ساده خلګو ګومان کوي چي حتی په دې رډه جاسوسي مو لا هم سد نه رسېږي. په دې چل چي ئې زه له حرکاتو څخه پوه سوم نو ما هم سمدستي د خپلو خبرو لېونی سبک هغه منافقانه طرز ته واړاوه چي زیاتره د چلبازو سیاستمدارانو له خوا څخه د ساسي مرکو یا مصاحبو په جریان کي کار اخیستل کېږي. ما ول مه ښوروه، ایله، ایله به چټیات ورته وایم څو د دې غول ټوله بېټرۍ مصرف سي او له ما څخه هیڅ داسي ټکی وا نه وري چي دی یو څه پر وګټي. له دې ماجرا څخه مي دا نتیجه واخیسته چي نور نو کمونیستي جاسوسان د زمانې په ډاینامیزم کي د پوهي یا زرنګۍ له پلوه ډېر تر شا پاته سوي دي. له دې سره هغه زړه خاطره هم را په یاد سوه چي یو وخت زموږ د ملي روغي جوړي د یو اړخیزه بې ثمره داعیې په باره کي د خاد یو ګوندي جاسوس په خپل جېب کي د ثبت ماشین راته اچولی وو او د لګېدو یا مړ کېدو ټکهاری ئې مخامخ ما

په خپلو غوږو اورېدی. لعنت دئ پر داسي بې شرمه او بې حيا چغلګرانو چي نور ئې نو عقل پښو ته تللی وي او څه هم په لاس نه سي ورتلای. زه بايد ډېر وختي لا د هغي وراشې په ګناه دارالبقاء ته لېږل سوی وای چي د شودليزم پر غټ سرخېل مي د تاريخي احمق نوم ايښی وو او دا خبره د هغه تر غوږه هم خدائي خدمتګارانو ور رسولې وه.

اوس به نو له دې جنجالي بيانه څخه دې نندارې ته راسو چي د سرکاري يا پوليسي ډار له کمېدو سره فقيران هم نر، هم ښځي، هم لويان او هم کوچنيان دانه مانه د تاشکند په ستر ښار کي دلته هلته په ښکاره راوتلي دي او ځانونه ئې څرګند کړي دي. دوی د مدني بېروبار په لوی شخول کي د اړتيا او خوارۍ عاجزانه سندري په لوړ آواز ږغوي. زه خو وايم چي هر چيري فقر او فقير وي نو هلته انساني عواطف د ښادۍ ژوند نه سي کولای. د نوو بډايانو له لېونيو هلو ځلو سره به دغه اجتماعي آفت نور هم خپلو لوړو مدارجو ته ورسېږي. پخوا خو چي موږ سوسياليزم خوښاوه، وجه ئې دا وه چي ويل به ئې په هغه کي نه فقر سته او نه بېکاري.

ښه، که څه هم د هري ورځي له تېرېدو سره زموږ سياسي، اجتماعي او اقتصادي فاصله د روسانو له پېونده څخه ليري کېږي، خو روسي ژبه بيا هم زما په زړو مغزو کي ځای نيسي او تقويه کېږي. په ازبکي ژبه هم خوله وهم. د يو شمېر مجردو کلماتو په حساب څه دپاسه په سل کي شپېته د عربي او فارسي تر تاثير يا نفوذ لاندي راغلې ده. اما له دې سره ئې د خپل جوړښت او بېلوالي بنيادي اصليت د ځان له پاره پوره ساتلی دئ. تر اوسه مي د "بېلګي" او "اليش" دوه لغتونه د پښتو او ازبکي په اشتراک کي موندلي دي. د "چي" پسوندی يا وروستاړی لکه د "نندارچي، باورچي، رپوټچي، اخبارچي، غاوچي،سماوارچي، انبارچي" او د ا راز نورو کلمو کي خپور سوی دئ په ازبکي ژبه کي هم ډېر په مخه راځي.

څه به درته وايم چي ما دا وخت د ګرباچف د نونسم کنفرانس بيانيه

په لوستلو تر نيمايي پوري لا نه ده رسولې چي بيا دا دئ مخامخ ده ته په تلويزيون کي ګورم او د سياسي مړيني وينا يا استعفاء ئې په خپلو ګناهکارو غوږو اورم. دا د تاريخ يوه عجيبه استعفاء ده چي لوی جهاني مقام ئې د جاودګرۍ د پوف په شان د يوه ګړي له مخه په يوه شېبه کي غايب سو او ده چي ستر ګي روښي کړې نو ځای نه وو خو جلا سپېره غوږونه په سپېره ميدان کي ژړي ستر ګي ولاړ وو. هغه چي ده بازسازي بلله په واقعي ډول بادسازي سوه او اوس په بشپړه بر بادسازي اوښتې ده، ځکه داسي نتائجو ته ئې مخه کړې ده چي دوه درې کاله پخوا ئې هيچا حتی په خپله مؤسس لا هم تش تصور نه سوای کولای. اوس هغه پر غر ندو سپور ګر باچف په مرورو شونډانو او په تريو تندي د پېښو د جريان استقبال کوي. د سياست له آزادۍ سره د قيمت آزادي او د قيمت له آزادۍ سره د ملکيت آزادي او د ملکيت له آزادۍ سره د جنايت آزادي او له دې ټولو آزاديو سره يو ځای د لوی اکثريت له پاره د ډېر سخت مشقت آزادي سوه. تر دې ازاديو پوري ما ته د تېرو کلو يوه زړه خاطره را په ياد سوه. يو وخت بېنوا صاحب د ليکوالو کتاب جوړاوه او په دې لړ کي ئې ما ته هم کښلي وه چي زه خپله معرفي ده ته ورولېږم. ما هغه وخت يو څه ورته وکښه. خو د خپل بيان په ترڅ کي مي دا خبره هم ورته کښلې وه چي په ژوند کي لومړۍ ازادي هغه ده چي له مور و پلاره څخه واخيستله سي. بېنوا که څه هم په خپل فرمايش کي ډاډ راکړی وو چي د چا په بيان کي به تصرف نه کوي. اما دغه خبره چي زما د ټولي ليکني جوهر ئې تشکيلاوه زما له ليکني څخه ئې غورځولې وه او البته د سياسي يا اجتماعي سانسور په مقياس ئې نامناسبه ګڼلې وه. زه په رشتيا هم هغه مهال چي د آزادۍ په موضوع باندي فکر کوم نو نه پوهېږم چي دا بايد د عمر په کومه مرحله کي راشروع کېږي. ځکه مور و پلار، ټولنه، سياست، دين، مذهب، او کلتور موږ سر تر نوکه د ننه او د باندي تر خپل جبر لاندي په خپل رنګ ورنګوي او بيا نو راته وايي چي ورځه اوس آزاد يې! هغه آزادي چي پلار او مور ئې وټکوي، عرف

او عادت ئې له ژونده واچوي، ټولنه ئې په کلونو کلونو په بند کي وساتي، دين او مذهب ئې لاندي باندي وکوټي او سياستونه خپلي لوبي په وکړي، بيا نو دا رباب ورته وهل کېږي چي هر څوک د آزاد فکر او عمل حق لري خو په دې شرط چي د قانون مراعات به کوي. دغه دئ د اجتماعي ژوند ريشخندي منطق!

بيرته به ګرباچف ته راسو. ده بېچاره هر شی پر مجرد عقل او تشو وراشو باندي رابنا کاوه، خو خوارکی په دې نه پوهېدی چي تاريخ د منفعت له خوا اداره کېږي نه د عقلانيت له خوا. ځکه نو دی له خپله عقله سره د منفعت څپې وواهه او تر خپل سياسي مرګ وروسته چا د قهرمان په څېر وستايه او چا بيا د بشري ارمانو په وړاندي د خائن په توګه وغانده. خو هغه وران شوروي چي ده تر شا پرېښووی نېخه چي څونه به لا د سقوط نوري سرلاټۍ هم وخوري.

د شوروي د استرونومۍ يا نجوم پوهني په برکت چي د لومړي ځل له پاره د آسمانو خوا ته لاره پرانيستله سوه اوس له بده مرغه خپل فالونه د زړې استرولوجۍ يا زړو نجومو په خرائطو کي لټوي او د توري بيزو د نوي کال حوادث د تلويزيون په عام محضر کي له زاړه نجومګره څخه پوښتل کېږي. دا نو تاسي ووایاست چي دغه اوس پرمختلنه ده او که تر شا راتلنه.

دېر وخت کېږي چي د تاشکند او يا ازبکستان په باره کي ځيني عمومي معلومات لاس ته راوړم، او په خپلو يادانبتو کي ئې ليکم. خو د هغې بدنظمۍ له برکته چي د سياسي حرکت په نتيجه کي هر چيري روانه ده زه په ټپه بيکاري کي لا هم د سر و ګرولو ته نه فارغه کېږم. سهار چي پر اته بجې راکنبېنم نو په چايو پسي راووزم. تر هغه وروسته بيرته کوټې ته راځم او يو ګړی تلويزيون ګورم. بيا نو پر لس بجې د ډوډۍ په تلاښ په يوه او بل ځای کي بوی کاږم. په متې تر دوو يا درو بجو پوري له دې تلاښه څخه فارغه سم او دمخه تر دې چي ورځ راباندي تياره سي په بېړه تر کوټې پوري ځان راورسوم

او د خوب تر مهاله په یوه او بله مشغولا وخت تېروم. زیاتره د سعدي صاحب په اقتفاء داسي یو بیت زمزمه کوم:

عـمر گرانمایه درین صرف شـد
تا چه خورم شام چه نوشم سحر

ما چي له پخوانیو څخه عبرت نه دئ اخیستی نو ځکه د رخصتیو په ورځو کي د خوړو له بابته ډېر سرگردانه کېږم. کشکي نس او یا د ده هوس هم د توقف رخصتي په رسمیت پېژندلای او موږ ته ئې د خوړو له تکلیفه څخه معافیت راکولای. عجب منطق دئ چي د خوړو ځایونه د رخصتۍ په ورځ د (زیکریت) تر عطالت لاندي په موږ روژه نیسي.

د نوي کال له پیله سره چي زیاتره قیمتونه په جوتکو وغورځېده نو د تېر کال سهولتونه ئې هم له منځه ورسره یووړه. پخوا چي د "پراوادا" اخبار د دنیا د لغړیانو د یووالي شعار ورکاوه نو یوه گڼه ئې په پنځه کوپیکه وه. خو د امریکا سره په نوې دوستي کي چي طبقاتي آیډیالوجي د مړه سگریت په شاني له خولې څخه واچوله سوه نو د دې پرولتاري اخبار بیه دېرش کوپیکه ته جگه سوه. د نوي کال په اقتصادي ریفورم کي دغه بې طبقې سرکاري پاڼه اتیا کوپیکه ته وخته. هر څه باید د مرچو له قراره وگڼل سي.

زموږ د اکاډیمۍ یو رسمي هیئت چي د ازبکستان په شانداره هوټل کي اړولي وه نو کله چي هلته په نوي کال کي د یوې شپې د تېر بیه پنځه نیم سوه روبلو ته جگه سوه، په یوه تراټ ئې کډه ځني رابار کړه او دلته ئې د لابزک ارزانه هوټل ته پناه راوړه.

د تاریخ د سیاسي، اجتماعي او اقتصادي جریاناتو بهیرونه یا بحرانونه خو دلته په یوه یا بل ډول گرماگرم چالان دي او په داسي بېړه پېښبي یو په بل پسې بدلېږي چي پرون ئې له نن سره او نن ئې له سبا سره نه پرتله کېږي. همدا اوس گړی بیا دا دئ په خبرونو کي اورم چي د گرجستان کلابند رئیس جمهور د خپل حاکمیت له ماڼۍ څخه وتښتېدی او باندي ویل کېږي چي

اووه سوه مليونه روبله ئې هم د ملت له تشېدونکي خزانې څخه تروښوولي دي. له حکومت څخه چي د دغسي تروښوونو چانسونه حذف سي نور نو: کلاه دلکش است اما به درد سر نمی ارزد. يوازي د دارې همدغه چانسونه دي چي نن په سپينو ستر گو هر چيري د هغو پر صوبدارۍ باندي د ملت په نامه د باټو ډکي سندري ويلي کېږي. د دې تښتېدلي جمهور رئيس د بقاء له پاره په سلهاوو کسان مړه يا ټپيان سوه خو د وير او وراني غمونه ئې د هغو خپلو کورونو او خپلوانو ته ورپاته سوه. ځکه مځکه هغه سوځي چي اور پر بل وي.

تاسي به نو واياست چي زه ولي پر هغو انتخاباتو باندي نه يم رږغېدلی چي په ازبکستان کي د ډيسمبر پر ۲۹مه د جمهوري رياست له پاره سر ته ورسېده. بايد رشتيا حقيقت درته ووايم چي زه د خپلو لېونيو اصولو له مخي هغه څه انتخابات نه سم بللای چي ما غوندي ساده چادي په وختي کي لا په دې پوهېږي چي څوک ئې گټي. څرنگه چي دلته په همدې مناسبت يو څو د ټوکرانو شعارونه شاوخوا وځړېده خو نور نو د تېرو ورځو په شان سړه سنا وه او هيڅ بيروبار چيري نه ليده کېدی. دغه عادی سوړ حالت په خپله پر دې دلالت کاوه چي باز د چا پر سر کښېني. که په ما انتخابات منې نو به مناقشې، مباحثې، مظاهرې، مبارزې او د ټوله اولس چپه و راسته مقابلې په ما باندي وينې نو بيا ويلای سم چي ولا بې له شکه انتخابات وه.

له دې ناکاره غرتو يا بيکاره ډرتو څخه چي راتېر سو نو خبره دا ده چي د تاشکند د تلويزيون په يوه کانال کي هندي فلمونه ښکاره کوي چي په روسي ژبه دوبله سوي وي. زه دغه د ترجمې په روسي تر اصلي روسي ډېر ښه پوهېږم. ښايي دا به د هندي فلم د کلتوري شناخت تاثير وبولی. ځکه ژبه د اجتماعي روابطو کلتوري اړخ هم انعکاسوي.

داسي اورېدل کېږي چي په دې ورځو کي ځيني کسان دلته د اوسېدني له پاره پاخه اړوي او له راتگه سره سم ئې تر خولې راوزي چي بيا

خداداد مملکت ته د غبرګېدو خیال نه لري. حتی یو سړی چي د طیارې دوطرفه ټکټ ئې هم اخیستی وو هغه ئې په پنځه زره روبله زموږ د اکاډیمۍ پر یو همکار باندي وپلوری او له بیانه سره سم ئې په تاشکند کي د عمر له پاره واړوله. یو شمېر تکړه کسان چي البته د ځینو روابطو په غښتلې حمایه کي راغلي دي له خپلو اولادو سره ئې دلته درانه اړولي دي او په یوه یا بل نامه ډاډه ژوند تېروي.

د شناخته خېلو د خولې خبره ده چي ځیني سوداګر مآبه دلته د خورا لوړي سویې د ژوند پر خوندورو چړچو اوښتي دي او د عیش و نوش په مزه داره ښادیو کي ډوب دي.

لکه څنګه چي په بدني تماس کي امراض انتقالېږي دغه رنګه بیا په اجتماعي تماس کي د سړي معلوماتي ذخیره زیاتوب کوي. د "امالي" ملا صاحب چي څو پېړۍ پخوا د خلګو له ملاقاتو څخه سرغاړی سوی وو نو ئې په خپل منظوم عربي کلام کي داسي مضمون موږ ته په میراث پرېښووی، چي:

لقاء الخلق لیس یفـــید شئ
سوی الهزیان من قیل و قال
بله ګـــټه چـــا ته نه لـــري د خلـــګو ملاقات
بې له دې چي ځني واوري برغزووي چټیات

دا قیل و قال یا ایله برغزووي که څه هم هر څونه چټي وي خو چا ته چي خدای په خپله مهرباني لویه سینه ورکړې وي نو د ټولني زیات ناویلي نالیدلي پټ اسرار په دې زمینه کي موندلای سي. برایي یو څو شېبې د وطني انډیوالانو پر صحبت واوښتم او د نالیدلو جریاناتو په باب مي دونه واقعي معالومات له دوی څخه واورېده چي په یوازي سر په انفرادي توګه د ډېر ثروت او قوت په مصرف کېدو سر لا هم د چا لاس ته نه سي راتلای. دوی وویل دغه د ازبکستان د اکاډیمۍ هوټل چي موږ پکښي اړولي دي د ماښام له

څو بجو څخه بیا د سهار تر څو بجو پوري د رنډۍ خانې او چکلې سره پوره مسابقه کولای سي. د یوې نوکریوالي نوم ئې واخیستی چي هغه د پیوندکارۍ په دې معاملاتو کي ډېر اساس نقش لري. له دغه نامه سره زموږ د ځینو علماوو د شناخت سابقه هم لا په پخوا کي ښکاره سوې وه.

یو څو کسه ځوان افغاني سپورټ مینان چي د پلار ګټلې خورا بې دریغه مصرفوي او ملکیتونه ئې په وطن کي د خوارانو اولادونه د مقدس عسکري چوپړ په نامه ورساتي، دلته په دې هوټل کي په ګونګه ژبه د خپلي مستي عیاشۍ په چارو لګیا دي. دا قصې چي مي واورېدې نو په دې ورسېدم چي بیا هم زه جاهل، غافل او بې خبره انسان چي نه په مالي چارو کي او نه په جنسي چارو کي کومه نمره لرم خو د تاشکند په محسوس او مشهود جنت کي د دې پر ځای چي د مستو لېونیو میندیانو سره سیال سم، د جهان آفرین د تواضع له کبله مي د هیز شوم حرمان په برخه سوی دئ. د بیان د پوره کېدو دپاره باید دا ټکی هم ووایم چي څو ورځي پخوا زه د هوټل د هغه تش او تور کانتین ته ورغلم چي ګوندي د خوراک له پاره به یو څه ولري. هلته یو بیداره ربښوکی هلک چي اتلس کلن معلومېدی تر هر څه دمخه ئې ما ته بې له کومي کنایې یا پردې څخه روک په رډه داسي وویله چي ښځي ته ضرورت نه لرې؟ ما د ده پر خبره ځان کوڼ واچاوه. ځکه ما ول که اوس زه د مسخرو په نیت خپل چمتووالی ورته څرګند کړم نو نه چي سمدستي د رشتیا په میدان کي ټپي رسوایي ته راووزم او له دې معاملې څخه د تبصرو لویه غړکه جوړه سي. څوارلسم نمبر پولي کلینیک زه خوارکی د صحي معایناتو له پاره جلب کړی وم خو هغه په دې واقعیت ځان نه پوهوي چي دلته تر سترګو لاندي په ښکاره د سفلیس او "سپید" یعني "ایډز" لاندي باندي کارخانې چالاني دي. ښې ویلي دي چي معامله څوک کوي او سوکان څوک خوري. دا ده د قانون هغه بنیادي رسوایي چي دانشمندان ئې د کلماتو او الفاظو پر ترکیب باندي غاړي سره شنې کوي خو په عمل کي له واقعیتونو څخه نیغ په نیغه

بېګانه کېږي.

تاسي به نو واياست چي د صحي معايناتو نتيجه دي کوم ځای ته ورسوله. زه خو يو څو ورځي پرله پسې ورغلم. يوه ورځ به ډاکټره نه وه، بله ورځ به ئې ويل چي د ويني معاينات په يو بل لابراتوار کي تر سره کېږي. بالآخره نو زه له غوښتني او پوښتني څخه پر يوه مخ تېر سوم. ما ول که ئې چيري بله پلا بيا جلب کړم نو به ورته ووايم چي په پلاني تاريخ حاضر سوی وم او معاينات مي ستاسي سره پاته دي.

څو هفتې پخوا چي ما ته په هوټل کي دوې غټي کوټې را ايله وې نو هر ګړی مي تر داسي تهديد لاندي د ځان احساس کاوه چي ښايي يو بل څوک به په جوال کي راسره واچوي. خو څه وخت چي زما و څنګ ته يو نفري کوټه خالي سوه او چټک ورته راکډه سوم نو له داسي ګواښه څخه مي ځان په امان وباله. اما د شرقي کلتوره سره سم چي په يوه نفري کوټه کي هم دوه کسه اوسېدای سي او د هوټل ماموران زياتره د يوه په حساب له دوو کسانو څخه دوه چنده پيسې اخيستای سي نو ځکه زما اوږده اوسېدنه د دوی له داسي ګټې سره نېغ په نېغه تضاد لري. په دې نوې کوټه کي مي لا څو هفتې نه دي تېري کړي چي ماموراني زما تر غوږ دا خبره راتېروي چي ته تر کله دلته پاتېږې. برايي د شپې پر لس نيمي بجې چي زه په خپلو ګاټه چورتونو کي غوټه وم، په خورا دربي او خرپي بې ډوله دروازه راوټکېده او نوکريوالي انا په مړ ژواندي آواز راته وويله چي ادمنتسراتري يعني مديري يا منتظمي امر کړی دئ چي ته به يوې بلي کوټې ته کډه سې. چته مي ورته واوښته او په جواب کي مي ورغبرګه کړه چي ستاسي امرونه زه نه منم. تاسي زما په باره کي د خپلي اکاډيمۍ له مقاماتو سره خبري وکړئ. دغسي آزارونه او ځورونې چي سړي ته پرله پسې تکرار سي نو د کور غمونه د سړي له ياده څخه وباسي او غواړي د راکټ په شان په بېړه تر خپله کورني دوږخه پوري ځان ورسوي.

دا دئ په سهار کي بيا دوې نوري ښځي راغلې او راته وئې ويله چي دا د

لوی آمر فیصله ده چي ته یوې بلي کوټې ته ولاړ سې. ما ول د هر چا فیصله چي ده خو زه د اکاډیمۍ مېلمه یم. اکاډیمي که ما ښړي نو حاضر یم چي حتی همدا شېبه له ازبکستان څخه ووزم. په دې ترڅ کي مي ورته څرګنده کړه چي ما خو د ازبکانو مېلمه پالنه اورېدلې وه مګر اوس ګورم چي د مېلمه ډېر ښه درناوی کېږي او یو ګړی ئې هم پر آرامه نه پرېږدي. په آخر کي ئې دا خبره وکړه چي نو لوی امر به په خپله درته راسي ځکه په حقیقت کي هغه غواړي چي همدا کوټه د خپل یو آشنای له پاره خالي کړي. زما په خیال د مېلمه پالني په باټو مي د دوی د زړه کومي ته نرۍ لاره وکړه او د تند استدلال په پای کي ئې په نرمه لهجه د مهربانۍ په ډول د ډاډ پر چم راته وویله چي بې غمه استراحت وکړه.

ارمان، ارمان، ارمان په ایمان چي په روسي ژبه مي ښه ډېر ښکنځل زده وای او په یوه پلا مي خپل ډک زړه وراندي تش کړی وای. د یوې ژبي له زدکړي سره دا هم په کارېږي چي د هغې ښکنځل باید زده سي. ډېر ښه پوهېږم چي زه په اصل کي د دوی د عیاشۍ له کړۍ څخه ګوښي پاته سوی یم او نو ځکه زما استثنایي غوندي ګوښه توب د دوی هر یوه ته د حیرانۍ سبب ګرزېدلی دئ. که زه له دوی سره غورځېدای او خرڅونه مي ورته کولای، سات مي ورسره تېرولای نو بیا داسي خبري نه پېښېدې.

پخوا زمانه چي اولسونه یو له بله څخه ګوښه اوسېدله نو لباسونه، دودونه او د ژوند طرزونه ئې ټوله د نابلده سېلانیانو یا د سفرنامو د لیکوالانو له پاره د یادوني او یا د لیکني وړ ګرزېدله. پر قصو او نکلو به ئې هم نورو خلګو خوند اخسیتی. خو اوس چي کلتوري توپیرونه د جهاني تمدن د وسائلو او روابطو په جاروتلو شبکو کي ډېر پیکه سوي دي نو له دې پلوه هیڅ‌ري چنداني عجائبات سړي ته په مخه نه ورځي او که ورهم سي نو بیا د ډېري علاقې وړ نه ګرزي چي بیان ئې په قصه وارزي. په هر حال چي دغه دود پر یوه مخ پاته نه سي نو دونه به ووایم چي ازبکاني نجوني کله یو او بل په لاره

کي سره مخامخ سي نو د روغبړ په حال کي یو د بل چپه تشي ته خپل راسته لاس وروړي. بل دا چي د ډوډۍ تر خوړلو وروسته لوی او کوچنی پر مخ باندي د دوعا په شان لاس تېروي. دا به لا هم درته ووایم چي ازبکان له اروپایي دریشۍ سره هغه چارکنجه خولۍ پر سروي چي ښایي تاجکان به ئې د ځان له کمالاتو څخه بولي. که د دې خولۍ پر کلتور باندي د دوی تر منځ شخړه راپورته سوه چي هر چا د ځان بلله نو به د ملا نصرالدین د خره معامله ځني جوړه سي چي د ایرانیانو او ترکانو تر منځ ښه ډېر وخت د مناقشې موضوع وه او ایرانیانو په خپله ګټه داسي فیصله صادره کړه چي ملا نصرالدین په موږ اړه لري خو خر ئې په ترکانو پوري.

نن د جنورۍ پر شپاړسمه د خوړو نرخ یو دم د پرون په تناسب درې چنده لوړ وختی. ځیني کسان د دغه مشکل چاره په دې سره کوي چي غواړي د پرون په تناسب خپل خواړه نیم وخوري. د نرخونو له جګېدو سره د خوارانو سوي کړېږي ختلي دي. په زیاته بیا هغه زوړ اویا کلن نسل چي ښځي ګیج دئ چي د کمونیزم له پلان سوي تبلیغاتو سره ئې داسي تصور کاوه چي د خپل عمر په دې وخت کي به ئې د ژوند لومړنۍ اړتیاوي ټوله وړیا وي او د خیر پر غونډۍ به په پوره زړه د ډاډمني آیندې په باور هیڅ اندېښنه نه لري. اوس د ټولو شیانو ځای وحشت نیولی دئ او پوخ باور په ډاډه نا باورۍ اوښتی دئ. هر چیري دغه بیان دئ او یو و بل ته سره وایي چي څه به کوو. د یوې نامعلومي وارخطایي سره مخامخ دي.

اوربېده کېږي چي په همدې تاریخ د محصلانو په یوه مظاهره کي دوه ځوانان ووژل سوه او اوس دوې ورځي وروسته خبره داسي ځای ته رسېدلې ده چي جمهوري ریاست د خلګو له پاره یوه لویه نصیحت نامه خپره کړې ده. د هغې له څرګندونو څخه ښکاري چي د دې پېښي اور ته سیاسي پیک وهل کېږي او مخالفان د خلګو له هیجانه څخه د ځان په ګټه استفاده کوي. نن د جنورۍ پر نونسمه د یوې لویي جامع په مخ کي د نرو او ښځو خورا غټ

قطارونه ما په خپله ولیدله چي البته د ځوانیمرګو زلمیانو په فاتحه کي ئې سیاسي اشتراک کاوه. اوس دا دئ د ماښام په خبرو کي معلومه سوه چي یوه لویه رسمي غونډه د همدې واقعې په مناسبت جوړه سوې وه.

باید وویل سي چي د دې واقعې خبر زموږ د هیواد د سیاڼه یا عاقلانه ژورنالیزم په سبک لومړی له مسکو څخه خپور سو او بیا نو موږ وپوهېدو چي دلته په ازبکستان کي څه پېښنه ده. د بې بنیاده واکداریو یا واکمنیو له پاره دا د پټي خولې ډېر ښه میتود دئ چي خلګ ئې د خپل کور خبرونه تر زړېدو وروسته له خارجي آژانسو څخه اوري. ځکه نو ځوک ملامت نه بلل کېږي چي باید له ګاونډي څخه وپوښتي چي زموږ کره څه پېښنه ده.

نن چي د نوي کال د لومړۍ میاشتي نونسمه ده نو که څه هم په کابل کي د ژمي د ټاپي منځ دئ خو دلته هوا د پسرلي خوند کوي. په کوټه کي مرکزګرمي د ژمي په سویه چالان ده او سړی مجبوره کېږي چي د هغې بې ضرورته تودوخه د کړکۍ له لاري وباسي. خو د کلکین خلاصېده بیا دا خطر لري چي د مچانو او غماشو ګڼ سیلونه ستاسي کره مېلمانه سي. برایي شپه مي ټوله تر الائي سهاره د غماشو تر ګواښ لاندي په ویښو ستر ګو تېره کړه.

دا هم عجیب تمدن دئ. کلکین سته، جالۍ نه لري. ځکه وایي چي رواج نه ده. مرکزګرمي همدارنګه کنټرولي درجه نه لري چي د هوا د تغیر په صورت کي ئې تودوخه لږ یا ډېره سي. هر څه له ثابت سوسیالیستي پلانه سره سم نامتغیر جوړ سوي دي. ما ته د رحمان بابا هغه بیت را په یادوي چي:

هیڅ تغیر او تبدیل نه لري رحمانه
تل تر تله برقــــــرار دئ رب زمـــا
نور نو ټولي خبري د مرچو له قراره اټکل کېدای سي.

د نرخو له جګېدو او لوړېدو سره په ترانسپورټي وسایلو کي کرایه هم دوچنده یا څوچنده پورته وختله. د چلوونکو د نظارت او مراقبت بې عقلي

هم د فضیحت لوري ته زورونه وهي. دا کاره بارونه خیال نه کېږي چي تر مزله به سم ورسېږي.

خاص د خندا او د ټوکو وخت دئ. لوی شوروي ونډې سوی. میراث خواره ئې پر پاته مړو باندي نه سره جوړېږي. یوه میراثخور پر خپله کوټې د سپیني ماڼۍ نوم ایښی دئ او غواړي تش د سپین په نامه ئې د امریکا د سپیني ماڼۍ سویې ته ورسوي. معلومېږي چي عقل هم له سره څخه پښو ته کوچ کړی دئ او شرم ببخي د ژوند له سترګو څخه تښتېدلی دئ. هغه بله ورځ د نرخونو د سیاست په حقانیت کي یو ژورنالیسټ وایي چي یالتسین امریکائي سلاکار لري یعني ځکه نو دغه نوي اقتصادي تدابیر د کاپیټالیسټي علم له یو تضمین سوي دماغه څخه راوتلي دي. که د چا سره د خورا لږ پوهي یو اثر هم وي نو په دې ټکي ئې پوره سد رسېږي چي له سوسیالیستي اقتصاده څخه سرمایه داري اقتصاد ته اوښتنه ببخي یوه نوې پدیده ده چي امریکائي عالم هم په دې باره کي د شوروي عالم په څېر پوره جاهل ګڼل کېدای سي. سلاګوی یا سلاکار خو فقط د نرخ پدیده ګوري او هغه هم د هغو شرایطو له فرضېدو سره چي ده ته د کاپیټالیزم په زمینه کي معلوم وي. خو دلته چي سر پر سر اویا کاله یو نوی سیسټم چلېدلی دئ او د تولید له افزارو څخه بیا د تولید تر اجتماعي روابطو پوري ئې د ژوند په ګردو ساحو کي ژور نفوذ کړی دئ نو دا اقتصادي زمینه ډېره مغلقه او خورا پرله پېچلې ده. نرخ یوه پدیده ده چي له هغو سره د ملکیت طرز، د مبادلې نوعیت، د محصولاتو کثرت یا قلت، د پیسو تضمین سوی حالت او سیاسي ثبات پوره هم آهنګي و نه لري نو په یوازي سر د دې عامل نه سي کېدای چي د تولید ټوله پروسه سر تر پایه د رقابت په زمینه کي اداره کړي. دا خبري خو ټوله په داسي حالت کي د منطقي استدلال ځای نیولای سي چي چا له دې نوي دیموکرات روسي ژورنالیسټ سره د ده هغه څرګندونه پوره منلې وي چي د یالتسین سلاکار د اقتصاد امریکایي عالم دئ او هغه ته د نوي اقتصاد علمي لاري او چاري

ورښيي. خو که ژورنالیسټ ته وویل سي چي دا به د اقتصادي عالم په نامه راغلی د استخباراتو یو تکړه کارمند وي او غواړي به د کرملین په مرکز کي ستاسي د ژوند ټوله بنیادونه له ریښې څخه وران او ویجاړه کړي، نو ښايي چي لږ به ئې په خپله خبره سد ورسیږي. خو که ئې له دې سره پر خپله تبصره ټینګار کاوه نو بیا سړی دا حق لري چي دی هم د هغه د پروژې یو همکار وبولي.

نور نو لکه څنګه چي چپه چرلنډی یا خرلوډګلی د اقتصادي بحران په حوادثو کي ځان راښکاره کوي دغه رنګه جوي اوضاع د انډوخر په بهیر کي داسي لوري غورځیدني او ځوري راپرزېدني په موږ ويني چي نن بیا د جنوري پر پنځویشتمه د حرارت درجه تر صفر لاندي راولوېده او د ژمي له دوباره بابېري سره باران یو دم په واوره بدل سو.

ما خو څو ورځي په خپلو ړندو سترګو یو څو کتابونه پرله واړول، راواړول. خو د ځینو چي توري ډېر میده وه نو د لوستلو پر مهال ئې زيات تکليف راکاوه. که څه هم زه خو په دې خوښ یم چي سترګي مي پر دغه کمزوري حال پاته سي او د ډاکټرانو منت یو نه سم. لاکن له دې څخه هم په زړه کي تراه رالوېږي چي مبادا ښورانده دماغ مي همدغسي په کوټي کي فعال پاته سي خو د هغه د لیدو کړکۍ وتړلي سي او د عذاب درجه مي له زغملو څخه ووزي. بالآخره مي دې عاجزۍ ته ځان اړ وباله چي پولي کلينيک ته ورسم او د سترګو له ډاکټره سره سلا وکړم. سترګي ئې راوکتلې او راته وئې ويله چي عمليات غواړي. کومي نوري عينکي او یو څه دوا چي ئې راته وليکله هغه په ټوله تاشکند کي هیچري نه وه، خو ډاکټر د نسخې د ليکلو خپله وظیفه اجراء کړه او نور ئې نو د پیدا کېدو چاري له هغه سره اړه نه درلوده. زړه مي ومنله چي له وچه ناکامه باید عملیاتو ته ځان وروسپارم. د دې کار له پاره نو ضروري دا وه چي لومړی د پولي کلينيک نظريه تر لاسه کړم او هغه بیا د روغتيا د وزارت له لاري د کومي شفاخانې په نامه د اجراآتو له پاره په

جریان کي واچوله سي. نظریه مي واخیسته او مهرباني روسۍ لیوډمیلا د دوو هفتو په ترخ کي لازم کاغذونه او امرونه د شفاخانې تر حده ورسوله. د سترګو شفاخانې ته دې مېلمه پالي زه بوتلم او هلته ازبکاني ښځې ډاکټراني وې چي زما سترګي ئې وکتلې. ناروغان ډېر هلته ښکار ېدله او د مراجعې تالار هم ډک معلومېدی. په سترګو کي ئې څاڅکي راوکړه او د دوی له هدایته سره سم مي د بیزو په څېر د سترګو د رپولو یا خلاصولو او پټولو څو تمرینه اجراء کړه. په آخر کي ئې راته وویله چي د عملیاتو له پاره باید بله هفته پروفیسر ته ښکاره سي. دا هفته هم راورسېده او تر شپږ ساعته انتظار وروسته د ازبک پروفیسر د کتني وار هم راورسېدی. هغه بیا پر بله شفاخانه باندي د خپل هدایت یو څو لیکي وکښې او تر څو ګرزېدونو، راګرزېدونو وروسته په دې شفاخانه کي د پنځه ویشت روبلو په بیه یوه لنډه معاینه وسوه چي صرف دوې دقیقې وخت ئې ونیوی. مېلمه پالي راته څرګنده کړه چي بله هفته به بیا دغه معاینه بیرته وروړو. خو بله هفته تېره سوه او مېلمه پاله رانغله. اوس له هغه تاریخه څخه څلور نوري هفتې تېري سوې چي مېلمه پانه نه راباندي راګرزي او حتی معاش ئې هم نه دئ راته راوړی. لیوډمیلا چي زوړسواندې نجلۍ وه زیاتره چي به راغله غمجنه به ښکارېدله. د دې خوابدۍ علت دا وو چي زموږ افغاني مېلمنو په اړه ئې د ازبکستان د اکاډیمۍ د منسوبینو بده رویه لیدله او هغه ئې په زړه کي ساتله او موږ ته ئې نه ویله. موږ ته پرته له دې مېلمه پالي څخه بل څوک نه راتله او نه ئې هم موږ ته بلنه راکوله چي له نژدې څخه د هغو ښکنځل او بد ویل مخامخ په خپله واورو. ځکه نو دې زړه خوړی او دا اندېښنه ورته پیدا کېده چي دا غمېدلي مېلمانه له دې څخه ماېجن نه سي. دا حدس پر ځای وو چي ښایي سبا یا بل سبا به مو د لم غوټه ایستلو یا شړلو له پاره په رډه راته وواییي چي نور نو ستاسي د اوسېدني قسمت دلته پای ته رسېدلی. موږ په دې پوهېدو خو ځان مو نه په پوهاوه.

د پيري ستروېکه له برکته دولتي غلو د بيت المال پر هيڅ شي باندي لب نه کاوه او هر څه چي په لاس ورتله هغه ئې نه مانجه کوله. په دې خبر سوم چي زموږ د هوټل له مدير څخه زموږ يوه عالم د منقالو تاوې رانيولي چي البته دولتي وې. يوه بل يوه بيا په پولي کلينيک کي د دولت طبي سامانونه له ډاکټرانو وپيرودله.

زما په شاوخوا کي چي دغه څو اړخيزه بحرانونه ليري او نژدې راباندي راڅرخي نو زه هم ورځ په ورځ سربداله کېږم او د پرله پسې يادابنتونو له اخيستلو څخه لوېږم. که چيري تاسي د دې يادابنتونو په ترکيب کي ترتيب و نه وينئ نو ټوله پړه ئې زما پر چاپېريال باندي واچوئ او د هغه په منځ کي زما بېکسي او مفلسي هم له ياده مه باسئ. خو چي تاسي ببخي پر يوه مخ بې مضمونه نه سی نو دا دئ يو څو ليکي به لا نوري هم درته وکاږم.

زما خوږو يارانو! پر دې خبره مي هم د زړه غوږ ونيسئ چي د لګي – درګي يا اړو – دوړ په خرلوډګلي کي سړی هرومرو دې ته اړ ېږي چي بايد د خولې د پر بکړي له پاره پر مزاج برابر او په ژبه پوه يو شناخته ولري چي وخت ناوخته له هغه سره د زړه کوخ وکاږي. په دغه نيت چي زه د ختيځ پېژندني په يوه او بله کوټه کي په دغسي يو انډيوال پسي ګرزېدم نو د خدای له داده د مړو له ياده پر پاخه ځوان ازبک حبيب الله کرامتوف باندي پېښ سوم چي فارسي ژبه ئې تر يو فارسي زبانه لا هم ښه زده وه. دی چي د اجتماعي او سياسي مسايلو په تحليل کي هم د اهليت او کرامت خاوند وو يو زمانه ئې د شوروي د سفارت د يو کارمند په توګه په ايران کي څو کلونه تېر کړي وه. په دې اوسو ورځو کي چي دلته اخبارونه د ازبکي ژبي د رسم الخط موضوع پرله اړوي را اړوي نو زموږ د مجلس مرکه هم دې ټکي ته راوګرزېده. زه په خپل ازاد سبک چي چنداني د سياسي کشالو خيال نه ساتم، په دې باب مي خپله رايه ده ته څرګنده کړه. هغه دلچسپي پکښي واخيسته او له ما څخه ئې وغوښتله چي زه خپلي خبري د يوې مقالې په چوکاټ کي د ده له پاره

سربښته کړم. کوټې ته راغلم او څه بيانونه چي ما ته د دې موضوع په باب له علمي دريځه په زړه کي راګرزېدله هغه مي د يوې فارسي مقالې په بڼه د کرامتوف له پاره داسي ترتيب کړه:

از نگاه يک رهگذر

شنيده می شود که در بين اقشار مختلف روشنفکران جمهوری ازبکستان مسئله رسم الخط زبان ازبکی مطرح است و راجع به آن اظهارات گوناگونی صورت ميگيرد. بايد پيش از همه اذعان کرد که هنگام قرار گرفتن در نقطۀ چندين راهه تنها انتخاب درست نتائج سودمندی ببار آورده می تواند. ولی در چنين نقطۀ حاد که انگيزه های مختلف زندگی پی در پی بر آن تاثيراتی وارد می کند امکانات انتخاب نادرست و يا اشتباهات ناگوار نيز متصور است. برای اينکه حتی المقدور از ارتکاب اشتباه آميز جلوگيری به عمل آيد لازم است مسئله هميشه طوری مورد دقت قرار بگيرد، که از هيجانات سياسی کاملاً پاک و منزه باشد.

چرا عاقل کند کاری که باز آرد پشيمانی

شکی نيست که اقوام گوناگون ملت جمهوری ازبکستان اکنون در مرحله رشد ملی قرار گرفته و پيوسته در ساحات مختلفه زندگی به طور مستقل اداره امورخويش بدست می گيرند. درينجا سوالی بميان می آيد که آيا باختم تسلط سياسی و اقتصادی ديروز بايد کليه نهاد های آن از بيخ و بن نيز برداشته شود؟ احساسات ملی و هيجانات قومی که به اساس خاطرۀ انعکاس شرطی در مرحله جريان نهضت های آزادی بخش تشکل می يابد چنين قضاوتی را مستدل و معقول می پندارد. ولی تجربه های جهانی نشان ميدهد که احياناً در چنين احوال و اوضاع خيلی از ارزشهای حياتی بدون ضرورت نيز متنفی می گردد. بناءً وظيفه اقشار دانا و خبر است که با وسعت نظر بر مبنای واقعيت های عينی منافع مردم هميشه خوب و بد به مقياس علمی از هم جدا ساخته و فلسفه "خذ ما صفی دع ما کدر" ملاک عمل

خویش قرار بدهند.

بنابراین رسم الخط موجود زبان ازبکی که قسمت اعظم آن به اساس حروف روسی ترتیب و ترویج شده است دارای ارزشهای فرهنگی زیاد است که نباید بدون تامل هر چه زودتر بدلائل این و یا آن گرایش از بین برداشته شود. زیرا این امر از نگاه علمی هرگز با خصوصیات ملی منافاتی ندارد و حتی با رشد فرهنگ ملی کمک کرده می تواند. ترکیه بهترین گواه این حقیقت تاریخی است که به منظور رشد فرهنگی مردم در حاد ترین دوران مبارزات آزادی بخش ملی خود رسم الخط ترکی به حروف لاتینی یا اروپائی مبدل ساخت.

جائز خواهد بود که منظور توحید همگانی بین کلیه زبانهای ترکی در حروف روسی یا لاتینی رسم الخط ازبکی اصلاحات جزئی و یا تغیرات قسمی طبق اصول فنی وارد آید اما بصورت کل همین اشکال باید در حد امکان غرض جلوگیری از درهم ریختن پیوند کلی حفظ و تقویه گردد.

از نگاه باسواد ساختن توده های وسیع مردم رجال فنی و مسلکی تعلیم و تربیه خوبتر می فهمند و بهتر می دانند که به صفت یکی از عوامل مؤثر، رسم الخط کنونی ساده تر و سهل تر از همه طرق دیگر می باشد. نگارنده مقاله حتی ادعاء کرده می تواند که بر مبنای تدریس فنی و آموزش مسلکی این حروف یک شخص بی سواد در ظرف بیست ساعت درسی به مرحله خواندن رسیده می تواند. من شخصاً که اکنون میخواهم با زبان ازبکی آشنا شوم از طریق رسم الخط جاری بدون کمک استاد با آسانی پیش میروم. اگر در نظر باشد که همه اقوام ساکن در جمهوری ازبکستان با استفاده از توحید رسم الخط هم آهنگی ذات البینی خود را حفظ نموده و در آموختن زبان دولتی ازبک حساس ناراحتی نه کرده و از رسم الخط معمول و آشنا در زمینه استفاده مؤثر به عمل آورده، این همه و همه در بقای رسم الخط جاری تامین خواهد شد. در غیر آن زبان ازبکی به حالت تجرید

کشانیده شده و تعمیم آن مشکلات گوناگونی در بر خواهد داشت.

دوستانیکه بنا بر پیوند تاریخی مرجح می دانند تا رسم الخط موجود ازبکی به رسم الخط سابق عربی مبدل گردد باید پیش از همه این مسئله را حل کرد که اولاً مواریث گذشته فرهنگ ازبکی در هر دو رسم الخط از نگاه کیفیت و کمیت با هم مقایسه نموده و به بینند که کدام یکی از آنها ثقل بیشتر دارد. دوم اینکه آیا مراجعه به خط عربی اگر از ذهنیت ملی سرچشمه می گیرد پس تسلط فرهنگ عربی در برابر قومیت ازبکی همان نسبتی دارد که درین اواخر فرهنگ عربی داشت. اما اگر از ذهنیت مذهبی نشئت می کند در آنصورت باید دانست که ارزشهای ملی همیشه بر پایه موازین ملی محاسبه می شود نه مذهبی. روی همین دلیل کشورهائیکه دین، مذهب، و حتی زبان مشترک دارند، حدود ملی خود را از همدیگر جدا می دانند.

ضمن تبارز احساسات آزادی بخش ملی گاهی تمایلاتی به میان می آید که تمام پدیده ها و نهادهای زندگی اجتماعی و انفرادی به عقب گردانیده شود. چنین تصورات از ما می طلبد تا نیازهای زندگی با وسایل و لوازم موزیم آثار عتیقه آراسته ساخت. درینصورت همان جبر پیشرفت تاریخ از نظر انداخته می شود که به عملکرد خود ادامه میدهد و نمی گذارد که این گونه تمایلات ذهنی به واقعیت عینی به پیوندد. ما خواهیم مرد ولی به مرحلهٔ طفولیت نمی توان برگشت. زیرا در چنین حالت ما باید از آبادیها به مغاره ها و از وسائل مدنیت به دوران بدویت بر گردیم. اندیشه ای است شاعرانه ولی بدبختانه یا خوشبختانه تحقق نمی یابد.

فرض می کنیم در بین اکثریت دانشمندان موافقه به عمل آمد که رسم الخط عربی بنا بر دلائل موجه یا ناموجه برای زبان ازبکی مفید و سودمند خواهد بود. خود رسم الخط عربی که بدون "زبر ـَـ، زیر ـِـ، و پیش ـُـ" بکلی افادهٔ آوازها نمی رساند، بدون شک فاقد بهترین خصوصیات لسانی است. هر کلمه که به این رسم الخط نوشته می شود بدون آنکه از استاد

شنیده شود، تلفظ آن از روی حروف استنباط شده نمی تواند. این نقیصه ای است جبران ناپذیر بطور مثال لغات "علم"، "الم"، "ظلم"، "قلم"، "فلم" و امثال آن هر کدام در خور چندین گونه تلفظ است که اینگونه التباس هرگز در حروف موجود ازبکي به میان نمی آید. مشکل دیگر که سر از نو در زبان ازبکی به خط عربی باعث اختلال همگانی خواهد شد اینست که مردم باید آوازهای "همزه"، "ع"، "ت"، "ط"، "ح"، "هـ"، "ث، س، ص"، "ذ، ز، ض، ظ" در لغات از هم بشناسند و کلماتیکه طی زمانهای در زبان ازبکی منحل شده دوباره به نفع زبان عربی و زیان لسان ازبکی از نگاه اصوات و هم از نگاه اشکال احیاء نمایند. نمی دانم این کار برای فرهنگ ازبکی چه سودی در بر خواهد داشت. چنین تلاش به آن می ماند تا عربهائیکه در طول قرنها میان ازبکها به تحلیل رفته اکنون آنها را باعبا و قبای دیرینه خویش می خواهیم به صفت اعراب زنده نمائیم. ثمر همچو کوشش از مصرف آن خیلی کمتر خواهد بود.

آن وجهۀ علمی که زبان ازبکی بر مبنای رسم الخط جاری در خارج از مرزهای ازبکستان برای خود کسب کرده است در هنگام رسم الخط عربی به کلی از دست خواهد داد. زیرا تاوقتیکه نویسندگان ازبک به تفاوت بین "منذور"، "منزور"، "منضور"، "منظور" و یا "عبس"، "ابث"، "ابس"، "عبص"، "ابص"، "عبث" پی می برند و صحیح او غلط می شناسند، دچار اشتباهات خنده آور املائی خواهد بود و این امر در نظر کسانیکه با کلمات عربی آشنائی دارند دلیل سطح پائین علمی آنها پنداشته خواهد شد.

ممکن است باکشیدن چنین مسایل به ساحه سیاسی دشواریهای حل ناشدنی بار آورد. زیرا این گونه موضوعات که جنبه های فنی و مسلکی دارد باید همیشه از جریانات سیاسی دور نگاه داشته شود. همه مسایل زندگی نباید طوری تلقی شد که از طریق مراجعه به آراء عمومی به حل درست می انجامد. بسیاری از مسایل است مانند تعلیم اجباری که هیچگاه در میدان

رایگیری مطرح نمی گردد. تنها اشخاص خبیر و خیرخواه که منافع مردم بر مبنای موازین علمی و منطقی ارزیابی کرده می توانند حق دارند راههای درست به مقامات ذی صلاح نشان دهند.

از اظهارات من نباید چنین نتیجه گرفت که زبان ازبکی بکلی به رسم الخط عربی نوشته نه گردد. من معتقدم که رجال علمی و مذهبی که به آثار پیشینگان آشنائی بیشتر داشته و در فرهنگ عربی اندوخته های با ارزشی برای ملت ازبک سراغ دارند به گونه محققان و پژوهشگران حقوق خاصی داشته باشند. آنها می توانند قطع پیوند فرهنگی که از طریق رسم الخط جاری بوجود آمده برای کسانیکه درین امور علاقه دارند دوباره وصل نمایند. به این ترتیب تمام مزیت های عربی و غربی به گونه ئی در لسان ازبکی حفظ خواهد شد.

با وجود همه نظریات ضد و نقیض بعید نیست که نظر به نیاز توحید همگانی و هم آهنگی تخنیکی در ساحات ملی و بین المللی سائر زبانهای جهان به شمول عربی در طول زمان رسم الخط لاتینی یا اروپائی برای خود دیر یا زود انتخاب خواهد کرد. مثال آشکار این عملیه همین اکنون در پیامهای تیلیگراف و تیلیکس در هر جا به مشاهده می رسد.

حافظ وظیفه تو دعا گفتن است و بس
در بند آن مباش که نشنید یا شنید
تاشکند – ۲/ ۲/ ۱۹۹۲

په دا سبا چي مي دا لنډکۍ مقاله حبیب الله کرامتوف ته وسپارله وې لوستله، وې خندله او راته وئې ویله: "این مقاله اگر نشر شود به گونه بمبی اشتعال انگیز خواهد شد". ما ورته وویله چي زه خو ستاسي د ټولني په سیاسي شخړو نه پوهېږم. خو دا مي خپله دنده وګڼله چي له علمي دریځه پر دغه توده موضوع روښنایي واچوم، ځکه: "اگر بینم که نابیناه و چاه است – و گر خاموش بنشینم گناه است".

بیرته به خپلي نوري قصې پسي راواخلو. یوه ورځ د هوټل منتظم په ما پسي یو څوک راولیږله. زه چي ورغلم نو پر میز ئې زوړ کتاب پروت وو. دی نه پوهېدی چي دا به څرنګه کتاب وي او څونه ارزښت به لري. په وطندارانو کي یو چا زه ورښوولی وم چي هغه په دې کتابو پوهیږي. کتاب چي مي سره راواړاوه نو ازبکي ژبه وه چي په عربي یا فارسي رسم الخط باندي لیکلې سوې وه. ما لوستلای سوای خو ازبکانو ته دغه د اویا کالو زوړ کتاب بیخي نا آشنا ښکارېدی. دا کتاب د احادیثو هغه اثر وو چي د صلوة مسعودي په نامه یادیږي. دوی ته داسي په لاس ورغلی وو چي په یوه دېواله کي د ننه د ساتني او پټوني له پاره هلته ښخ سوی وو. له دې څخه څرګندېده چي دغه راز کتابونه د کمونیزم له راتلو سره خلګو په دېوالو او دربندانو کي له سرکاري څارندویانو څخه هغه زمانه پټ ښخوله. کتاب دښمني هر چیري هر وخت د هغو جاهلانو کار ګڼل کیږي چي له دوی سره د استدلال په میدان کي دونه کافي منطق نه وي چي کتاب په کتاب باندي منسوخ کړي. د ثور د پاچاګښتۍ په دوهم کال کي چي زه د اطلاعاتو او کلتور د وزارت د نشراتو په ریاست کي کار ته وټاکل سوم نو په لومړۍ ورځ مي هلته په یوه کوټه کي پرله ګډوډ خره سوي کتابونه ولیدله چي د اوړېدو له قراره انقلابیانو د ملي بانک له کتابخانې څخه په خورا بېرحمي دلته راچلولي وه چي بیا ئې وروسته د سوځولو په جزا محکوم کړي. د هغو په جمله کي مي د سید قط تفسیر ولیدی چي ما ئې د ساتني له پاره په دې دلیل زیار وایستی چي که یو وخت له یو افغاني عالمه سره دا هیله وي چي د سید قط د اخوانیت آیډیالوجي په علمي استدلال تردید کړي نو هغه دې ته ضرورت لري چي یو ځل د ده نظریات د ده په تفسیر کي وګوري او ټکي په ټکي ئې په مقابل کي خپل علمي دلائل اقامه کړي.

تر دې بېځایه لنډو او اوږدو چي راتېر سو نو څه سر مو پرله ګرزوم د سترګو د اپرېشن له پاره بالآخره د سترګو د روغتون د ناروغانو په لیست کي

شامل سوم. روغتون یا شفاخانه نیمه بندیخانه غوندي ګڼله کېدای سي. چي په هره کوټه کي سړی له هر چا سره واچوي نو هغه دې ته اړېږي چي د ځانځانۍ له احساسه راوزي او له نورو ناروغانو سره د یارانې په روحیه ګوزاره کوي. زما په ژوند کي چي دا لومړۍ پلا وه نو په دې روغتون کي رامعلومه سوه چي باید د اړتیا یو څه لوازم مي هم له ځان سره راوړي وای، لکه چای، بوره، د تشناب کاغذ، صابون او داسي نور. زیاتره به مي ځان ته ویله چي که "بیا ودېدم، اینکۍ مي ښه زده". د سترګو په دې شفاخانه کي چي په سلهاوو کسانو کار کاوه له پاس ډاکټرانو څخه رانیولې بیا تر نرسانو او خدمتګارانو پوري ټولي ښځي او نجوني وې چي په سوسیالیستي ازبکستان کي په بېلابېلو سویو روزلي سوي دي. دلته ناروغان کوړي، کوړي دې او ها خوا ته تلله راتلله او ما چي دوی ته کتله نو په سرسري توګه دا رامعلومېدله چي د سترګو ناجوړي یا کمزوري په طبیعي حساب د زاړه سن یوه ناروغي ده ځکه په سل کي پنځه نیوي کسان لیدل کېدله چي عمر خوړلي خلګ وه. شفاخانې ته چي څوک د بستر کېدو له پاره ورسي، بس له هغه ګړي څخه ځان سمدم مریض احساسوي چي د شفاخانې یا تنګ یا لوی بې موده کالي په واغوندي. دوا ئې د سیستم په شان د ټولو له پاره لکه خواړه غوندي متحدالماله وه. د یوې نرسي چي وار وي ځیني ګولې ما ته راکړي، خو یوه بله یوه ئې بیا هیڅ هم نه راکوي. زه نه پوهېږم چي دا به د ډاکټر هدایت وي او که به د دوی تر منځ زما په نسبت یو سیکالوجیکي توپیر. زه اوس سمدم ځان په معلولینو یا معیوبینو کي بولم ځکه د لومړۍ ورځي حال رابانديدي دربدلی او د سبا په هیله شپې تېروم. کومي کوټې ته چي ئې زه وار د واره راوستم نو هلته زما په شمول څلور ناجوړیان سوه. تر دې پسې ئې هلته څلور نفره روسان هم مېشته کړه چي نیمه کلیوالي او نیمه ښاري کلتور ئې درلودی. د طبقې په لحاظ کارګران وه. ډېر یارباشه خلګ وه او د انساني تهذیب په سپېڅلې روحیه ئې ژوند تېراوه. یوه یا بله ورځ به یو یا بل مریض هم رخصتېدی او د

کوټې له یارانو سره به ئې خدای په اماني کوله. نوی چي به بیا راغی تر یو څه ګړي وروسته به مو خوله ورسره پرې سوه او په مجلس به ورسره کښېوتو. یو ډنګر غوندي خوشنمایه سپین ږیری چي هلته نوی راغی خپل وروستی نوم ئې "کلیمنت" وښووی او له دې نامه سره روسان په دې وپوهېدله چي دا یهود دئ او په دې بیان ئې له هغه سره خپلي توکمیزه فاصله څرګندوله.

زه ئې ورو ورو عملیاتو ته چمتو کولم. راته وې ویله چي ښی سترګه دي تر کیڼي سترګي کمزورې ده. واردواره باید ښی سترګه اپرېشن سي او بیا به شپږ میاشتي وروسته د دې بلي عملیات تر سره کړو. ما ورته وویل چي دا خو ستاسي کار دئ او په خپل کار ښه پوهېږی. په دې ورځ ئې لیکلی سند هم راڅخه واخیست چي زه د عملیاتو سره موافقه لرم. د سند تقریر ئې یو څو کرښي په خپله ژبه کښلی وو او ما البته د سترګو د جوړېدو په هیله په پټو سترګو ور امضاء کړ. دوی د ورځي تقریباً پنځوس د سترګو عملیاته کوله. هغه کسان زما په شمول چي په سبا کي تر عملیاتو لاندي راتله د نیلو په رنګ ئې د ورځي پر سر د ناټکي کلون په څېر او یا لکه د خیرات د سخوندر کي په شان نښاني کوله.

بیا نو یوه ښایسته ازبکه نجلۍ راغله چي غچي ئې هم ورسره را اخیستې وه. د دې له پاره چي ښی سترګه مي د سباني اپرېشن ته تیاره سي نو ما ته ئې وویله چي باڼوګان در غچي کوم. د غچي کولو په وخت کي ئې د زړه سوي په مهربانه لهجه وویله چي ستا خورا ښکلي ښایسته باڼوګان دي. ما په جواب کي ورغبرګه کړه چي غچي دي نه پوهېږي چي کوم ښکلي دي او کوم نابښکلي. خو هغه انسان چي په ښکلا ئې هم پوهېږي دې ته اړ یږي چي په ناپوه غچي ئې په بدرنګ ولړي. چي ځان ته مي په هینداره کي وکتل نو عجبه ناشولټه شی راڅخه جوړ سوی وو. په دا سبا ئې سهار د اپرېشن له پاره په کڅوړه کي وپېچلم او پر اربه داره کټ ئې د عملیاتو خوني ته ننه ایستم. تقریباً په دوه ساعته کي ډاکټر له نرسانو سره زما د سترګي په عملیاتو لګیا وه

او په آخر کې ئې راته وويله چې اپرېشن په برياليتوب سر ته ورسېدی. پټۍ ئې پر سترګه راوتړله او تر خپلې کوټې ئې راورسولم.

په کوټه کې مو يو خورا خوشخويه، په توره غوښه پټ، په عمر زاړی روسی هم اوسي چې هر کله لنډې لنډې غزلې له ځانه څخه وايي. کله چې په خپله مرسل بادونه ولي او يا د نورو دا اورې نو دی په روسي ژبه ورسره وايي: جنګ ادامه لري. دې ناروغانو ته چې له دباندې څخه خپلوان راځي هر ګړی پرله پسې دغه خبرونه رارسوي چې غوښې څو چنده ګرانې سوې، شيدې اسمان ته وختې، بوره بېخي نه پيدا کېږي، او داسې نور. دوی په ګډه په ها ها سره وخاندې او سرونه وښوروي. يهودي سپين ږيری بيا وايي چې د اپريل پر څورلسمه مې دواتيامه سالګره ده. دلته که زموږ سپين ږيري وای نو ټولو به کرۍ ورځ د ايمان او آخرت سوال کولای خو دا بدبخته ماټرياليستان يوازې د ژوند خبرې کوې او د مهذب کلتور له روحيې سره سم نه په چا غرض لري او نه د چا خوا وربدوي. ژوند که راحت وي او که زحمت وي هغسې ئې تېروي لکه څنګه چې تېرېږي.

دغه ورځ وه که دا بله چې يو پټوخ ازبک ئې يوه خالي سوې بستر ته راوستی. دی لکه د غلو پنډ مچ ټند ټند به کېدی او دې و ها خواته به ئې خپله غټه کونه ښوروله. په کوټه کې به ئې غماشې ليدلې، هغه به ئې څارلې او د هغو په وژلو پسې ئې خپل پنډ اوربوز لاندې باندې د لټوني له پاره ښوراوه. عجيب خاصيتونه ئې وه. د بل چا خيال ئې چنداني نه ساتی. چې ستا به څراغ نه وو په کار ده به هغه هرومرو لګاوه. چې ته به وتلې دی به کوټې ته راتلی او چې ته به راتلې دی به بيا له هغې څخه وتی. پرېمانه ګوزونه ئې ويشتله. که د چا بد راتله او که ئې ښه راتله خو ده به د کوټې راډيو چالانه ساتله او اوزبکې خندنونه به ئې د پروګرام تر پايه په آخره درجه کې ږغوله. د ده له اريستوکراسۍ سره چا مخالفت نه سوای کولای. که به د ده خوښه وه نو کلکين بايد خلاص وي او که به ئې بيا نه وه خوښه نو بايد ټينګ تړلی وي.

د کوټې صوبداري په ده اړه درلوده. يو بل اشرافي ازبک چې د کومي مؤسسې مشر وو مخامخ به ئې له روسي ناروغانو سره په بده روسي خورا دوستانه مجلس کاوه خو هغه چې به د باندي وتلی وو نو پشلا به ئې ما ته د مسلمانی د اشتراک په وجه داسي ښکاره کوله چې له روسانو څخه ئې ډېر بد راځي. دا ئې هم د ټولنيز ژوند له حقائقو څخه يو حقيقت چې په خوله د چا دوست وي او په زړه کي د هغه دښمن. د ماښام پر مهال باندي به دا ناجوړيان له خپلو کوټو څخه دهلېزو ته سره راووتله او خپل تر منځ به له يوې او بلې خوا رږغېدله. موږ ته نژدې يو ځوانانګاني هم بستر وې. يوه شپه چې دهلېز ته سره راوتلي وې نو مرکه ئې ما اورېدله. په دوی کي يوه چې په لوړ ږغ ئې د تقرير ژبه خورا روانه وه دا نورو ته به ئې د اللهم صل، اللهم ربنا او نوري د مسلمانی دوعاوي په داسي لهجه ويلې چې ګويا دا ښه په پوهېږي او دا نوري شنې اميانې دي. پر هغو باندي به ئې ځان ښکاره کاوه او چا له دې سره ژبه نه سوای کولای. ما ته ئې هغه زړه خاطره را په ياد کړه چې زموږ په کوڅه کي هم يو وخت دوې ښځي په مذهبي دوعاوو کي په سيالي سره لوېدلي وې. يوې ها بلې ته ويله چې ته خو اللهم صل غلطه وايې. تش دوې کلمې دي زده کړي دي. هغې بلې په جواب کي ورغبرګه کړه چې دا ستا په شان اوږده اللهم صل خو "دا رحم د مور دروا‌غ دي".

له اپرېشنه سره زما د سترګي بينايي وځلېده او د باندي ورشو تر دمخه څو چنده روښانه راته وايسېده. خو د چپه سترګي سره چې ئې په ليد کي برابري نه درلوده نو زه به په تلو، راتلو کي ټپر بدم چې اوس د کومي سترګي د ليدني په پيروي ګامونه واخلم.

دا نو د ۱۹۹۲ د مارچ مياشت ده. پر لسمه نېټه ئې د سترګي عمليات راوکړه او پر اووه لسمه نېټه له شفاخانې څخه راووتلم. د باندي هوا سړه وه. سترګه مي يخ ووهله او يا د کندهار په اصطلاح ګزک سوه. پر څليرويشتمه نېټه بيا د دوهم ځل له پاره په هغه شفاخانه کي بستر سوم. تر دمخه ښه سوه

لاکن پر یوه مخ جوړه نه سوه. په هر حال د لیدني له پاره په راضي وم. دې بیان ته به نو پر همدې ځای خاتمه ورکړو ځکه ژوند ټوله همداسي دئ چي یوه خوا ئې سمه سي بیا ئې بله خوا له بښې ووزي. څو ورځې وروسته چي بیر ته هوټل ته راغلم نو دلته فضا داسي معلومېده چي د ازبکستان اکاډیمي نن یا سبا افغاني مېلمنو ته جواب ورکوي چي اضافه پر کور به غمېدلي دي. ما ته ئې د فبرورۍ د میاشتي راهیسي یو غاز هم نه دئ راکړی. مېلمه پاله وایي چي د مسکو امر نور پر ازبکستان نه چلېږي.

هغه بله پلا چي زه یو څو هفتې په تاجکستان کي پاته سوم نو د داسي کسانو پوښتنه مي کوله چي پخوا زمانه له افغانستانه څخه د شوروي خاوري ته را اوښتي وي او دلته ئې د خپل ژوند بنا جوړه کړې وي. دوه درې کسه مي داسي څوک ولیدله چي د کارګرو له طبقې څخه وه او د بدخشان له نژدې سیمي څخه څو کاله پخوا دلته راغلي وه. ښه ژوند ئې درلودی او د پوره خوښۍ احساس ئې کاوه. همدا شان مي هلته یو پښتون وموندی چي عبدالعزیز نومېدی او په یوه کلي کي ئې ښه لوی کور له لوازمو سره درلودی. دی په ځواني کي را اوښتی وو. په خټه توخی وو او د زابل له علاقې څخه راغلی وو. بل پښتون مي هم ولیدی چي کور ئې په دوشنبه کي وو او د یوې پروژې جمداري ئې کوله. دی د هلمند له ساکزو څخه وو، چي په وړکینه د شپانه په توګه تر سرحد راتېر سوی وو او دلته ئې د بسیا ژوند سرښته له یوې تاتاري ماینې سره جوړه کړې وه. په کور کي ئې ټوله وسایل درلوده چي په افغانستان کي به ئې پلار و نیکه هم په خوب نه وه لیدلي. د دې دواړو بیان ما په هغه لیکنه کي کښلی دئ چي ها بله پلا مي په دې نامه ولیکله: "څه چي وینم هغه وایم". د ازبکستان په دې لنډ مهال کي مي یوه ورځ له یوه ازبکه څخه تش دونه واورېدله چي د مولانا مهي په نامه یو وخت کوم څوک له کندهاره دې هیواد ته د استوګني په توګه راغلی دئ او د هغه عکس د فرغانې په کوم اخبار کي هم چاپ سوی دئ. نور نو والله اعلم بالصواب.

اوس نو زما په شمول د اکاډیمۍ افغاني کارمندان دې ته انتظار باسي چې کله به د ازبکستان د اکاډیمۍ واکداران یوه ډله سپاهیان راواستوي او په زور به مو له هوټله څخه وباسي. د مېلمه پالي سره دې موافقې ته ورسېدو چې ټوله په اورګاډي کي د تاجکستان خوا ته ځو. پر ته له ما دا نورو غوښته چې د "ترمز" له لاري هیواد ته ستانه سي. ځکه واردواره هم له دې لاري څخه راغلي وه او تقریباً د درې میاشتني ستاژ دوره ئې هم دلته سر ته رسولې وه. خو زما چې د لسو میاشتو له ټاکلي پروګرام څخه پوره پنځه میاشتي لا پاته وې نو مي ژر زړه نه غوښتی چې دونه وختي د خپل کور تر دوړخه پوري ځان ورسوم. له ښه مرغه زما پالونکي ساتندوی زوم ډاکټر شېر حسن دا مهال په تاجکستان کي د اوسېدني له پاره یو کور سربښته کړی وو او ما ته ئې پخوا لا ویلي وه چې هلته به له ده سره یو څه زمانه واوسم. ځکه نو ما خپل سفر د دوشنبې تر ښاره پوري وټاکی او پاسپورټ مي مېلمه پالي ته وسپاره چې د تاجکستان وېزه ما ته راواخلي.

ستاسي به نو نتیجې ته تلوار وي خو زه وایم چې اوګره په تلوار نه سرېږي او تر څو پوري چې ژوند ادامه لري نو سرې و تودې او یا ښې و بدې ئې هم نه تمامېږي. یوازي مرګ د هر وګړي د حوادثو داستان ته خاتمه ورکولای سي.

ورځې او شپې مو له پرېشانیو څخه ډکي وې او هیلي مو نامعلومي آیندې په تاریکه کي خوب زنګولې. د اپریل میاشت په نن او سبا کي تېرېدله خو دوې ورځې د مخه راته وویل سوه چې د رواني میاشتي پر پنځلسمه نېټه به تاسي له ازبکستان څخه رخصت سی. دا ورځ هم راورسېده او سهار د تاشکند له ټېسنه څخه مخ پر "ترمز" او تاجکستان باندي ګاډۍ چالانه سوه. وطنداران یو ځای سره کښېنستو او په چورت وهلو یا ړغېدلو مو د سفر شېبې تېرولې.

ګاډۍ چټکه روانه وه او هر څوک ئې تر خپله سرنوشته پوري په بېړه

ځغلول، ما چي څو ورځي پخوا د اجي بابا يا جهان آفرين د زمولتيا په باب (د تاشکند آزموينه) تياره کړې وه، هغه مي هم د ځان او هم د انډيوالانو د خندولو او طبيعت صافولو له پاره وړغوله.

"ترمز" ته چي راورسېدو نو تر خداى په اماني وروسته دوى د هيواد پر خوا ولاړه او زه د دوشنبې د ښار پر لوري په ګاډۍ کي پاته سوم، بيا مي نو له دوى څخه يو لا نه دئ ليدلى چي څه ورپېښه سوه او تر کومه ځايه ورسېده، خو زه د تاجکستان د سياسي انډوخر د اړودوړ په وخت کي په خوړمنه سترګه د هغي ليکني لوستلو ته په ډېر شوق چمتو سوم، چي د ډاکټر شېرحسن د همت په برکت زما لاس ته راغله او د نونسمي پېړۍ په پاى کي د هغې مؤلف هانري والټر بيليو (د افغانستان د توکم پېژندني په باب يوه پلټنه) بللې وه.

په هيواد کي د پېښو له جريانه څخه زه دلته وپوهېدم چي نور نو وطن ته نه سم ستنېدلاى، نور کسان چي هوښياران وه وختي ئې لا د بيرته تلو دوطرفه هوايي ټکټان په پنځه شپږ زره روبله وپلورل او پر ځاى استفاده ئې ځني وکړه، خو زه چي ساده سړى وم او د ګټې په چل نه پوهېدم نو هغه تش راپاته کاغذي ټکټ لا اوس دا دئ له ما سره ئې ملګري لا نه ده پرې ايښې او تقريباً تر ديرلس کاله وروسته دلته د ډنمارک د هرتزهال په سمندري ښارګوټي کي ژړ -ژړ مخامخ راته ګوري او د حال په ژبه راته وايي چي:

"هرررر ښنګه مي خطا ايستې!"

پاى

زموږ نور چاپ سوي کتابونه

1. احمدشاهي کندهار –لومړی ټوک/استاد محمد معصوم هوتک
2. احمدشاهي کندهار –دوهم ټوک/ استاد محمد معصوم هوتک
3. د کوډو سرنوشت د علمي پلټني په رڼا کي/ استاد نومیالی
4. د پښتنو د ټولنیز تاریخ مبادي/ استاد نومیالی
5. انکار –شعري مجموعه/ عبدالقدیم پټیال
6. شل مقالې –نهمه برخه/ علامه حبیبي
7. شل مقالې –لسمه برخه/ علامه حبیبي
8. شل مقالې –یوولسمه برخه/ علامه حبیبي
9. شل مقالې –دوولسمه برخه/ علامه حبیبي
10. شل مقالې –دیرلسمه برخه/ علامه حبیبي
11. د کندهار دودونه/ عبدالخالق واسعي
12. اوسني لیکوال/ استاد عبدالرؤف بېنوا
13. پردېس بېنوا/ عبدالقدیم پټیال
14. کندهاري ورونه/ استاد محمد معصوم هوتک
15. په کندهار کي د کورنۍ جوړښت/ ظاهر افق
16. د لومړي افغان –انګلیس جنګ مقدمه/ د نسیم سلیمي ترجمه
17. د پلار لیکونه لور ته/ د نسیم سلیمي ترجمه
18. پښتو متلونه/ د نسیم سلیمي تالیف
19. په افغانستان کي د یوه بندي خاطرات/ د نسیم سلیمي ترجمه
20. پر معیاري ژبه د معیار په ژبه یوه څېړنه/ استاد محمد معصوم هوتک

۲۱. د کندهار ښار/ عبدالهادي ریشا
۲۲. ځوان کلونه ناځوان وختونه – شعري مجموعه/ سعید لودین
۲۳. د میوند فاتح/ د عبدالنافع ثنا ترجمه
۲۴. پولیټیکل ساینس ته یوه کتنه/ د ډاکټر محمدصدیق ظهیر ترجمه
۲۵. نبوي کورنۍ/ مولوي عبدالهادي حماد
۲۶. نبوي معجزې/ مولوي عبدالهادي حماد
۲۷. اراکوزیا/ استاد عبدالقدوس نجیب
۲۸. افغانان نه ژاړي/ حاجي محمد رزمي
۲۹. افغان شاغاسیان – انګلیسي/ استاد محمد معصوم هوتک
۳۰. کشف شاهنامه قبل از دورهٔ مغل/ علامه حبیبي
۳۱. ملي هینداره/ استاد محمد ګل نوري
۳۲. له کندهاره تر اټکه/ استاد محمد معصوم هوتک
۳۳. د بېنوا پرېشانه افکار/ استاد بېنوا
۳۴. نوموړکي مؤرخین/ علامه حبیبي
۳۵. د کندهار مشاهیر/ محمدولي زلمی
۳۶. پردېس عربي قاموس/ د اختر محمد جهید ترجمه
۳۷. پښتو ستا میني بوداپیست ته بوتلم/ استاد محمد معصوم هوتک
۳۸. د پښتو ادب لنډ تاریخ/ علامه حبیبي
۳۹. ستاینې او وېرنې/ اروابناد عبدالمجید بابی
۴۰. د پښتو ژبې ننۍ مسألې/ محمد هارون خپل
۴۱. او داسې نور ...